

**कायदेविषयक
मार्गदर्शन मोफत**

संपर्क
ॲड. सिद्धार्थ
MVsc, MBA, LL.M
मो नं ९४२२५३९४५९

शुक्रवार, 29 मे २०२६

Friday, 29 May 2026

महत्वाच्या बातम्या

आधुनिक गझलचे महान कवी बशीर बद्र यांचे निधन

नवी दिल्ली : प्रख्यात कवी बशीर बद्र यांचे वयाच्या ९१ व्या वर्षी निधन झाले आहे. त्यांच्या निधनाच्या बातमीने त्यांचे लाखो चाहते शोक व्यक्त करत आहेत. त्यांना आधुनिक गझलचे महान कवी मानले जाते. उर्दू साहित्यातील योगदानाबद्दल त्यांना पद्मश्री पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले होते.

BA, BCom, BSc प्रवेशासाठी २० जूनपर्यंत अर्ज भरण्याची मुदत

नागपूर : राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ संलग्नित महाविद्यालयांमधील पदवी प्रथम वर्ष प्रवेश प्रक्रिया गतवर्षाप्रमाणे यंदाही महाविद्यालय स्तरावरच राबविण्यात येणार असून, विद्यापीठात स्वतंत्र नोंदणी करण्याची आवश्यकता राहणार नाही. नागपूर विद्यापीठाने २०२६-२७ या सत्रासाठी प्रवेशाचे वेळापत्रक जाहीर केले आहे. यंत्रणासून नागपूर विद्यापीठाचे प्रथम वर्षाचे प्रवेश राष्ट्रीय शिक्षण धोरण (एनईपी) अंतर्गत करण्यात येणार आहेत. या नव्या पद्धतीत सर्टिफिकेट, डिप्लोमा, पदवी आणि ऑनर्स-रिसर्च असे चार टप्पे असतील. एनईपीअंतर्गत ही पहिलीच बॅच असणार आहे. विद्यापीठाने जारी केलेल्या सूचनेनुसार बीए, बीकॉम, बीएससीएस इतर अभ्यावसायिक पदवी अभ्यासक्रमांच्या प्रथम वर्ष प्रवेश प्रक्रियेला जुलैपासून सुरुवात होणार आहे. विद्यार्थ्यांना ३ जुलैपासून संबंधित महाविद्यालयांमध्ये प्रवेश पुस्तिका दिली जाईल व २० जूनपर्यंत अर्ज भरण्याची प्रक्रिया चालेल. निवड झालेल्या विद्यार्थ्यांचे प्रवेश २३ जून ते ४ जुलैदरम्यान होतील. तर प्रतीक्षा यादीच्या आधारे प्रवेश प्रक्रिया ५ ते ८ जुलैदरम्यान राबविण्यात येणार आहे.

अम्युझमेंट पार्कमधील अपघातात ५ पर्यटकांसह २ मुले जखमी

केरळ : केरळच्या तिरुवनंतपुरम मधील वेंबयम येथील एका अॅम्युझमेंट पार्कमध्ये जायंट व्हिल राइड कोसळून झालेल्या अपघातात पाच जण जखमी झाले आहेत. ज्यात दोन लहान मुलांचा समावेश आहे. उन्हाळी सुट्टीनिमित्त तिरुवनंतपुरम येथील हॅम्पिलॅंड मॅनोरंजन पार्कमध्ये दुपारी २ वाजण्याच्या सुमारास मोठी गर्दी झाली होती. यावेळी मोठी व्हिल राइड सुरू असताना वेलिंग्ग सांथे आणि त्याला आधार देणारे लोखंडाचे स्ट्रक्चर कोसळल्यामुळे जायंट व्हिल जमिनीवर आदळले. पाच जण जखमी झाल्याची प्राथमिक माहिती समोर आली आहे. ज्यात मॅनोरथी (५४), सीमनी (४९), मालिनी (४९), श्याम डॅनिअल (१४) आणि रोज (१६) यांचा समावेश आहे. हे सर्व जण तमिळनाडूच्या नागकोविलचे रहिवासी होते. दरम्यान या अपघाताचा व्हिडीओ समोर आला असून जायंट व्हिल कोसळताना पर्यटकांच्या किंवाळण्याचा आवाज येत आहे.

रखडलेल्या पदोन्नतीच्या प्रश्नावरून आरटीओ कर्मचारी आक्रमक

मुंबई : मोटार वाहन विभागातील रखडलेली पदोन्नती, सेवा प्रवेश नियम आणि आर्थिक लाभांच्या मागण्यांकडे शासन, प्रशासनाकडून सातत्याने दुर्लक्ष होत असल्याचा आरोप करत मोटार वाहन विभाग (आरटीओ) कर्मचारी संघटनेने तीव्र आंदोलनाचा इशारा दिला आहे. संघटनेने तीन टप्प्यांत आंदोलन करण्याचा निर्णय घेतला असून, १६ जुलैपासून बेमुदत संप पुकारण्यात येणार आहे. त्यामुळे राज्यातील आरटीओची यंत्रणा ठप्प होण्याची शक्यता व्यक्त होत आहे.

मोटार वाहन विभागाचा नवीन आकृतीबंध २३ सप्टेंबर २०२२ रोजी शासनाने मंजूर केला. या आकृतीबंधामुळे वरिष्ठ पदांमध्ये वाढ होऊन कर्मचाऱ्यांना पदोन्नतीची संधी उपलब्ध होतील, अशी अपेक्षा होती. मात्र, मागील साडेतीन वर्षांपासून सेवा प्रवेश नियम अस्तित्वात नसल्याचे कारण पुढे करीत पदोन्नती प्रक्रिया रखडवण्यात आल्याचा आरोप संघटनेने केला आहे.

पेपर तयार करण्याचे कंत्राट COEMPT ला का मिळाले?

नवी दिल्ली : लोकसभेतील विरोधी पक्षनेते राहुल गांधी यांनी केंद्र सरकार आणि केंद्रीय शिक्षण मंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांच्या विरोधात सीबीएसई परीक्षा मूल्यांकन प्रणालीवर गंभीर प्रश्न उपस्थित केले आहेत. राहुल गांधी यांनी 'एक्स' या सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मवर आरोप केला आहे की, सीबीएसईचे ऑन-स्क्रीन मार्किंग (OSM) चे कंत्राट 'कोएम्प्ट' (COEMPT) नावाच्या कंपनीला देण्यात आले आहे, जी तिच्या पूर्वीच्या 'क्लोबरेना' या नावाने वादात सापडली होती.

राहुल गांधी यांनी एका सोशल मीडिया पोस्टमध्ये म्हटले आहे की, शिक्षणमंत्री त्यांच्यावर वैयक्तिक हल्ले करू शकतात, पण त्यामुळे १८.५ लाख मुलांच्या भविष्याभोवतीचे प्रश्न संपणार नाहीत. त्यांनी विचारले की, CO-EMPT ला कंत्राट देण्याचे आदेश कोणी दिले, कंपनीच्या पार्श्वभूमीची तपासणी झाली होती का, आणि

कंपनीच्या व्यवस्थापनाचे केंद्र सरकारशी काय संबंध आहेत. COEMPT चे व्यवस्थापन आणि मोदी सरकार यांच्यात काय संबंध आहे?

प्रधान यांनी आढावा बैठक घेतली सीबीएसईच्या इयत्ता १२वीच्या परीक्षेच्या मूल्यांकन प्रक्रियेवरून निर्माण झालेल्या वादाच्या पार्श्वभूमीवर, केंद्रीय शिक्षण मंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांनी बुधवारी सीबीएसई मुख्यालयात अधिकाऱ्यांसोबत आढावा बैठक

कर्नाटकात : गेल्या काही दिवसांपासून कर्नाटकच्या राजकारणात मोठ्या घडामोडी घडत होत्या. सत्ताधारी काँग्रेसमध्ये सत्तेचे खांदेपालट होणार असे सांगितले जात होते. त्या दिशेने काँग्रेसने पाऊलही टाकले होते. असे असतानाच आता कर्नाटकचे विद्यमान मुख्यमंत्री सिद्धरामय्या यांनी आपल्या मुख्यमंत्रिपदाचा राजीनामा दिल्याचे समोर आले आहे. आता सिद्धरामय्या यांची जागा काँग्रेसचे नेते डी के शिवकुमार हे घेणार आहेत. मिळालेल्या माहितीनुसार येत्या 30 मे रोजी डी के शिवकुमार हे मुख्यमंत्रिपदाची शपथ घेण्याची शक्यता आहे. कर्नाटकच्या जनतेच्या हितासाठी मी हा राजीनामा देत आहे, असे सिद्धरामय्या यांनी सांगितले आहे. अडीच-अडीच वर्षांचा होता फॉर्म्युला सिद्धरामय्या यांनी पत्रकार परिषद घेऊन राजीनामा दिल्याचे जाहीर केले आहे. तीन वर्षांपूर्वी कर्नाटकमध्ये विधानसभा निवडणुका झाल्या होत्या. त्या वेळी डी के शिवकुमार हे काँग्रेसचे प्रदेशाध्यक्ष होते. ते मुख्यमंत्रिपदाच्या रेसमध्ये होते. तेच मुख्यमंत्री होतील, असे म्हटले जात होते. परंतु सिद्धरामय्या यांचा राजकीय अनुभव मोठा असल्याने त्यांच्या गळ्यात मुख्यमंत्रिपदाची माळ पडली होती. परंतु सिद्धरामय्या मुख्यमंत्री झाल्यानंतर तेव्हाच अडीच-अडीच वर्षांच्या मुख्यमंत्रिपदाचा फॉर्म्युला उरलेला होता. अगोदरच्या अडीच वर्षात सिद्धरामय्या हे

मुख्यमंत्री असतील आणि नंतरच्या अडीच वर्षात डी के शिवकुमार हे मुख्यमंत्री असतील, असे ठरवण्यात आले होते. त्यानुसारच आता सिद्धरामय्या यांनी आपल्या मुख्यमंत्रिपदाचा राजीनामा दिलेला आहे. आता कर्नाटकचे नवे मुख्यमंत्री हे डी के शिवकुमार असणार आहेत. त्यांची लवकरच विधिमंडळ पक्षाचा नेता म्हणून निवड होईल. आणि ते मुख्यमंत्रिपदाची शपथ घेतील. त्यामुळे आता तेथे डी के शिवकुमार पर्व सुरू होईल.

नेतरहाट आणि पलामू व्याघ्र प्रकल्पातील ५९ हॉटेल्सना एनजीटीची नोटीस

राचीं : झारखंडच्या नेतरहाट पर्यावरण-संवेदनशील क्षेत्र आणि पलामू व्याघ्र प्रकल्पांमधील हॉटेल्स आणि रिसॉर्ट्सच्या बेकायदेशीर बांधकामाच्या मुद्द्यावर राष्ट्रीय हरित न्यायाधिकरणाने (एनजीटी) दखल घेतली आहे. एनजीटीने या प्रकरणाची दखल घेतली असून संबंधित पक्षांना नोटीस बजावली आहे. पर्यावरण कार्यकर्ते गोविंद पाठक यांनी दाखल केलेल्या याचिकेवर सुनावणी करताना न्यायाधिकरणाने ही कारवाई केली. हा मुद्दा पलामू व्याघ्र अभयारण्य, बेटला राष्ट्रीय उद्यान, नेतरहाट आणि महोआनर लॉंडा अभयारण्यांच्या परिसरातील बांधकाम कामांशी संबंधित आहे. एनजीटीने (राष्ट्रीय हरित न्यायाधिकरणाने) ही एक गंभीर पर्यावरणीय समस्या असल्याचे ओळखले आहे. राष्ट्रीय व्याघ्र संवर्धन प्राधिकरण (एनटीसीए), झारखंडचे मुख्य सचिव आणि पलामू व्याघ्र अभयारण्याचे क्षेत्र संचालक यांच्यासह अनेक अधिकाऱ्यांना एका महिन्याच्या आत प्रतिसाद मागण्यासाठी नोटीस बजावण्यात आली आहे. या प्रकरणाची सुनावणी २५ मे रोजी न्यायिक सदस्य न्यायमूर्ती अरुण कुमार त्यागी आणि तज्ज्ञ सदस्य न्यायमूर्ती ईश्वर सिंह यांच्या खंडपीठासमोर झाली. याचिकेत असा दावा करण्यात आला आहे की, पर्यावरण-संवेदनशील क्षेत्रात अंदाजे ५९ हॉटेल्स आणि रिसॉर्ट्सचे बांधकाम सुरू आहे. यापैकी दोन पलामू वन्यजीव अभयारण्यांच्या हद्दीत असल्याचे म्हटले जाते. अधिसूचना जारी करूनही, कोणताही विभागीय मास्टर प्लॅन किंवा देखरेख समिती लागू करण्यात आलेली नाही. हे पर्यावरणीय नियमांचे स्पष्ट उल्लंघन आहे. याचिकाकर्ते गोविंद पाठक यांनी एनजीटीला बेकायदेशीर बांधकामांवर ताकाळ बंदी घालण्याचे आवाहन केले आहे.

चुकीच्या ई-चलानविरोधात पोलिसांना ४५ दिवसांत द्यावे लागणार उत्तर

नागपूर : वाहतूक नियम मोडणाऱ्या वाहनचालकांवर ई-चलानद्वारे दंड आकारला जातो. मात्र अनेक वेळा चुकीचे चलान पाठवण्यात आल्याच्या तक्रारी वाहनचालकांकडून करण्यात येतात. या पार्श्वभूमीवर राज्य शासनाने आता ई-चलानवर हरकत नोंदविण्याची सुविधा उपलब्ध करून दिली आहे. पोलिस विभागाला ४५ दिवसांच्या आत या हरकतीचे निराकरण करावे लागणार आहे. वाहतुकीवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी वाहतूक विभागाकडून स्वयंचलित यंत्रणा आणि सीसीटीव्ही कॅमेऱ्यांचा मोठ्या प्रमाणात वापर केला जात आहे. अनेक चौकांमध्ये सिग्नल तोडणे, हेलमेट न वापरणे, सीट बेल्ट न लावणे यांसारख्या नियमभंगाची नोंद कॅमेऱ्यांद्वारे केली जाते. तसेच महामार्गावर वेगमर्यादा मापक यंत्रे बसविण्यात आली असून, वेगमर्यादा ओलांडल्यास संबंधित वाहनमालकाला ई-चलान पाठवले जाते. मात्र, वाहन संबंधित ठिकाणी नसताना किंवा कोणताही नियमभंग न करताही ई-चलान आल्याच्या तक्रारी सातत्याने समोर येत होत्या. त्यामुळे आता सरकारने या ई-चलानवर हरकत नोंदविण्याची सुविधा उपलब्ध करून दिली आहे. या ई-चलानवर हरकत घेण्यासाठी <https://mahatratrafficchallan.gov.in> या संकेतस्थळाला भेट द्यावी लागणार आहे.

एकतर सरकारने पार्श्वभूमी तपासणी करूनही कंत्राट दिले, किंवा कोणतीही चौकशीच केली नाही. दोन्ही बाबतीत सरकार जबाबदार आहे. त्यांनी प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांच्यावरही निशाणा साधत म्हटले की, जर प्रधानमंत्रींना विद्यार्थ्यांच्या भविष्याची काळजी असती, तर शिक्षणमंत्र्यांना खूप पूर्वीच त्यांच्या पदावरून हटवले असते.

- राहुल गांधी

राहुल गांधींच्या आरोपांवर शिक्षणमंत्री काय म्हणाले? केंद्रीय शिक्षण मंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांनीही, सीबीएसई परीक्षेच्या मूल्यांकनातील कथित अनियमिततेबाबत विरोधी पक्षनेते राहुल गांधी यांनी लोकसभेत केलेल्या वक्तव्याला प्रत्युत्तर दिले. ते म्हणाले की, सीबीएसईने या प्रकरणी आपले उत्तर आधीच सादर केले असून, संपूर्ण प्रक्रिया भारत सरकारच्या खरेदी धोरणानुसारच पार पडली होती.

घेतली. या बैठकीत पुनर्मूल्यांकन आणि पडताळणी प्रक्रियेदरम्यान विद्यार्थ्यांना भेडसावणाऱ्या तांत्रिक आणि शुल्कासंबंधित समस्यांवर चर्चा करण्यात आली.

BAHUJAN SAURABHA

बहुजन सौरभ

वर्ष : ६ | अंक : १४९

Year : 6 | Issue : 149

सिद्धरामय्या यांचा मुख्यमंत्रिपदाचा अखेर राजीनामा

पत्रकार परिषद घेऊन राजीनामा दिल्याचे केले जाहीर

या ठरलेल्या सूत्रानुसार दोन दिवसांपूर्वी काँग्रेसचे राष्ट्रीय अध्यक्ष मल्लिकार्जुन खरगे आणि खासदार राहुल गांधी यांच्या उपस्थितीत कर्नाटकमधील काँग्रेसच्या प्रमुख नेत्यांची बैठक झाली होती. या बैठकीनंतर सिद्धरामय्या यांनी राजीनामा द्यावा, असे सांगण्यात आले होते. दिल्लीमध्ये साधारण सहा तास ही बैठक चालली होती. आज (28 मे) सिद्धरामय्या यांनी आपल्या कर्नाटकातील निवासस्थानी ब्रेकफास्ट बैठक घेतली आणि आता त्यांनी मुख्यमंत्रिपदाचा राजीनामा दिला आहे.

शिवकुमार (DK Shivkumar) यांना मुख्यमंत्रीपदी संधी मिळणार आहे. सिद्धारामय्या यांनीच मुख्यमंत्री पदासाठी डीके शिवकुमार यांच्या नावाचा प्रस्ताव ठेवला. मंगळवारी राहुल गांधी यांनी सिद्धारामय्या यांना राजीनामा देण्यास सांगितल्याची माहिती आहे. कर्नाटकमध्ये काँग्रेसची सत्ता आल्यानंतर सिद्धारामय्या आणि डीके शिवकुमार यांच्यात सत्ता स्थापनेसंदर्भात जो कंश झाला होता त्यानुसार सिद्धारामय्या यांना राजीनामा देण्यास सांगण्यात आले आहे. डीके शिवकुमार हे सध्या कर्नाटकमधील काँग्रेस सरकारमध्ये उपमुख्यमंत्री आहेत. त्यांच्याकडे जलसंपदा, बंगलूर शहर विकास प्राधिकरण आणि नगररचना विभाग आहेत. याशिवाय ते कर्नाटक प्रदेश काँग्रेसचे अध्यक्ष आहेत. कर्नाटकमध्ये नव्या सरकारची स्थापना कधी होते याकडे सर्वांचे लक्ष लागले आहे. डीके शिवकुमार यांच्यासोबत चार उपमुख्यमंत्री असतील, अशा चर्चा आहेत.

SIR वरील सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयावर CPI(M) ची देशव्यापी मोहीम

नवी दिल्ली : भारतीय कम्युनिस्ट पक्षाने (मार्क्सवादी) (सीपीआय-एम) गुरुवारी मतदार याद्यांच्या विशेष सखोल पुनरीक्षणाला (एसआयआर) मान्यता देणाऱ्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयावर तीव्र टीका केली. पक्षाने या निर्णयाला 'न्यायाची थड्डा' आणि 'लोकशाहीला बसलेला गंभीर धक्का' म्हटले आहे. पक्षाच्या पॉलिटब्युरोने जारी केलेल्या निवेदनात असा दावा करण्यात आला आहे की, एसआयआर प्रक्रियेला मान्यता देऊन, सर्वोच्च न्यायालयाने असुरक्षित नागरिकांचे मोठ्या प्रमाणावर मतदानाच्या हक्कापासून वंचित ठेवणे, त्यांना वाळवणे आणि त्यांना धावपळवणे याला घटनात्मक वैधता दिली आहे. पक्षाचे म्हणणे आहे की, या निर्णयामुळे एक अत्यंत महत्वाचा प्रश्न निर्माण होतो: मतदानाचा हक्क नोकरशाहीच्या संस्थांच्या आणि कागदपत्रांच्या छाननीच्या अधीन ठेवला जाऊ शकतो का. सीपीआय(एम) चा आरोप आहे की, ही दुरुस्ती प्रक्रिया सार्वजनिक प्रौढ मताधिकाराच्या तत्त्वाला कमी लेखते. परिणामी, गरीब, स्थलांतरित, अल्पसंख्याक, दलित, आदिवासी आणि इतर मागासलेल्या वर्गांची नावे मतदार यादीतून वाळवण्यात आली आहेत, कारण

त्यांच्याकडे आवश्यक कागदपत्रे नव्हती. संपूर्ण प्रक्रियेत पारदर्शकतेचा अभाव असल्याचा आरोप पक्षाने केला. वैध मतदारांची नावे योग्य सूचना न देता वाळवण्यात आल्याच्या वृत्तांकडे न्यायालयाने दुर्लक्ष केले, असे निवेदनात म्हटले आहे. नागरिकत्व पडताळणीसाठी वाळवलेल्या मतदारांची नावे संबंधित अधिकाऱ्यांकडे सोपवण्याचे निर्देश देणाऱ्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशावर सीपीआय(एम)ने देखील आक्षेप घेतला आहे. पक्षाचा युक्तिवाद आहे की, हे पाऊल म्हणजे मागच्या दाराने राष्ट्रीय नागरिक नोंदणी (एनआरसी) लागू करण्यासारखे आहे. पक्षाने असेही म्हटले आहे की, हा निर्णय निवडणूक आयोगाच्या निष्पक्षता आणि स्वातंत्र्यावरील जनतेचा ढासळत चाललेला विश्वास पुन्हा मिळवण्यात अयशस्वी ठरला आहे.

धम्ममित्र सुकुशल य. ना. पाटील यांच्या 68 व्या वाढदिवसानिमित्त

: शुभेच्छुक :

धम्ममित्र कांता सु. पाटील (पत्नी) नागेश पाटील (मुलगा) सौ. अंजली ना. पाटील(सून) मिलिंद सु. पाटील(मुलगा) सौ. ओशिन मि. पाटील(सून) कुमार शिवान ना. पाटील आणि कनिष्क मि. पाटील, कुमारी प्रणाया ना. पाटील आणि समस्त पाटील परिवार, रामटेके परिवार आणि समस्त संघातील मित्र मंडळीगण. मो. ७४९९१८८५२३

दि. 29 मे 2026

१९२८- बहिष्कृत हितकारणी सभे तर्फे बाबासाहेबांनी सायमन कमिशनला अहवाल सादर केला.
१९३२- मुंबई प्रांतातील दलितांच्या शैक्षणिक स्थितीबद्दल डॉ बाबासाहेब आंबेडकर कडून सायमन कमिशनला निवेदन.

संकलन प्रा. यशवंत दुपटे

दैनिक किंमत : ₹ ५/-

Daily Rate: Rs. 5/-

काँग्रेसचे संकटमोचक डीके शिवकुमार मुख्यमंत्री होणार, नव्या सरकारची स्थापना कधी?

बंगलूरु : भारतात सध्या काँग्रेसची चार राज्यात स्वबळावर सत्ता आहे. या कर्नाटक, केरळ, तेलंगणा आणि हिमाचल प्रदेश यापैकी कर्नाटकमध्ये काँग्रेसकडून मुख्यमंत्री बदल करण्यात येत आहे. मुख्यमंत्री सिद्धारामय्या (Siddaramaiah) यांनी राजीनामा देण्याची घोषणा केली आहे. आज दुपारी अडीच वाजता सिद्धारामय्या लोकभवनमध्ये राज्यपालांच्या खासगी सचिवांकडे राजीनामा सोपवणार असल्याची माहिती आहे. राजीनामा सोपवल्यानंतर सिद्धारामय्या तीन वाजता पत्रकार परिषद घेणार आहेत. कर्नाटकचे नवे मुख्यमंत्री म्हणून विद्यमान उपमुख्यमंत्री डीके शिवकुमार यांच्या नावाचा प्रस्ताव ठेवला. मंगळवारी राहुल गांधी यांनी सिद्धारामय्या यांना राजीनामा देण्यास सांगितल्याची माहिती आहे. कर्नाटकमध्ये काँग्रेसची सत्ता आल्यानंतर सिद्धारामय्या आणि डीके शिवकुमार यांच्यात सत्ता स्थापनेसंदर्भात जो कंश झाला होता त्यानुसार सिद्धारामय्या यांना राजीनामा देण्यास सांगण्यात आले आहे. डीके शिवकुमार हे सध्या कर्नाटकमधील काँग्रेस सरकारमध्ये उपमुख्यमंत्री आहेत. त्यांच्याकडे जलसंपदा, बंगलूर शहर विकास प्राधिकरण आणि नगररचना विभाग आहेत. याशिवाय ते कर्नाटक प्रदेश काँग्रेसचे अध्यक्ष आहेत. कर्नाटकमध्ये नव्या सरकारची स्थापना कधी होते याकडे सर्वांचे लक्ष लागले आहे. डीके शिवकुमार यांच्यासोबत चार उपमुख्यमंत्री असतील, अशा चर्चा आहेत.

पुढच्या दीड महिन्यात पेट्रोल १७० तर डिझेल १५० रुपये होणार

नागपूर : देशातील आर्थिक परिस्थिती, इंधन दरवाढ, आरक्षणाचा मुद्दा आणि धार्मिक तेढ यावरून काँग्रेसचे ज्येष्ठ नेते आणि आमदार विजय वडेटीवार यांनी केंद्र व राज्य सरकारवर तीव्र शब्दांत हल्लेबोल केला आहे. नागपूर येथे पत्रकारांशी बोलताना त्यांनी आगामी काळात देशात आर्थिक आणीबाणी आणि लोकडाऊनसारखी परिस्थिती निर्माण होऊ शकते, असा भीतीदायक इशारा नागरिकांना दिला आहे. देशातील पेट्रोल-डिझेलच्या वाढत्या दरांवरून वडेटीवार यांनी सरकारवर जोरदार टीका केली. ते म्हणाले, 'येत्या महिना-दीड महिन्यात डिझेल १५० रुपये तर पेट्रोल १७० रुपये प्रति लीटरवर पोहोचलेले दिसले. मध्यमवर्गीय माणसाला भारण्यासाठीच हे सरकार आले आहे. देशात इंधन तुटवडा नाही असे सरकार सांगत असले तरी शेतकऱ्यांना ट्रॅक्टरसाठी आरसी बुक दाखवून डिझेल दिले जात आहे. हा तुटवडा नाही तर काय आहे? विमान सेवा रद्द होत आहेत. तुमच्याकडे पैसे असतील तर ते सुरक्षित ठेवा, कुठेही मोठी गुंतवणूक करू नका; कारण ती परत मिळणार नाही. आरबीआय (RBI) रिस्की केली जात असून बँका पूर्णपणे उध्वस्त होण्याच्या मार्गावर आहेत. सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयावर थेट बोलणे टाळत वडेटीवारांनी निवडणूक आयोगावर अत्यंत गंभीर आरोप केले. निवडणूक आयोग हा भाजपाचा दलाल आहे, हे आता लपून राहिलेले नाही. बंगाल, बिहारमध्ये जिथे भाजप जिंकू शकत नव्हती, तिथे विरोधकांची मते कमी करून निवडणूका जिंकल्या गेल्या. माझ्यावर काय कारवाई करायची ती त्यांनी करावी, पण मी हे बोलतच राहणार, असा थेट इशारा त्यांनी दिला.

धम्माच्या वाटेवर चालणारा,

करुणेचा दीप उजळणारा,

सुकुशल नावाचा तो धम्ममित्र,

दुःखितांच्या ओठी हसू फुलवणारा।

आध्यात्मिक धम्माची कास धरून,

माणुसकीचा धर्म जपणारा,

स्वार्थाच्या पलीकडे जाऊन,

बहुजन हिताय झटणारा।

68 वर्षांची तपश्चर्या, शील-समाधी-प्रज्ञेची, बाबासाहेबांच्या विचारांची,

ज्योत तेवत ठेवणारा साची।

नागपूरच्या भूमीत रुजवला,

समतेचा बुद्धविचार,

य. ना. पाटील तुम्ही आहात,

धम्मचक्राचा खरा प्रचार।

वय वाढले तरी तेज कमी ना,

कार्यात तोच जुना जोश,

धम्ममित्र सुकुशल तुम्हाला,

वाढदिवसाच्या मंगलकामना!

आध्यात्मिक पद्धतींनी जीवन जगणारे

त्रिरत्न बौद्ध महासंघाचे धम्ममित्र

सुकुशल य. ना. पाटील यांचा ६८

व्या वाढदिवस निमित्ताने

त्यांच्या जीवनात

हार्दिक शुभेच्छा!

अभिनंदन! फुलाच्या

प्रवाहाची धारा!

संपादकीय

अधिकारी घडतात, लोकसेवक नाही !

भारतीय लोकशाहीची खरी ताकद तिच्या संविधानात आणि त्या संविधानाची अंमलबजावणी करणाऱ्या प्रशासकीय यंत्रणेत आहे. देशातील सर्वोच्च प्रशासकीय सेवांमध्ये गणल्या जाणाऱ्या IAS आणि IPS अधिकाऱ्यांची निवड अत्यंत कठोर स्पर्धा परीक्षांद्वारे केली जाते. या परीक्षांमध्ये उत्तीर्ण होणारे युवक-युवती बौद्धिकदृष्ट्या सक्षम, अभ्यासू आणि कर्तबगार असतात. मात्र एक मूलभूत प्रश्न आजही अनुत्तरित आहे, हे अधिकारी जनतेसाठी संवेदनशील, करुणाशील आणि मानवी मूल्ये जपणारे बनतात का ? आज देशभरात अनेक ठिकाणी प्रशासन आणि सामान्य नागरिक यांच्यात वाढत चाललेली दरी दिसून येते. सरकारी कार्यालयात सामान्य माणसाला मिळणारी वागणूक, पोलीस ठाण्यातील अनुभव, शेतकरी, कामगार, महिला, दलित, आदिवासी आणि दुर्बल घटकांच्या समस्यांकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन पाहिला तर प्रशासनात करणा आणि संवेदनशीलतेचा गंभीर अभाव अस्पष्टाचे जाणवते. याचे एक महत्त्वाचे कारण म्हणजे IAS आणि IPS प्रशिक्षण प्रक्रियेत मानवी मूल्यांच्या शिक्षणाला दुय्यम स्थान दिले जाणे. प्रशिक्षणादरम्यान अधिकाऱ्यांना कायदे, नियम, अर्थव्यवस्था, व्यवस्थापन, तंत्रज्ञान, सुरक्षा, धोरणनिर्मिती, नेतृत्व आणि प्रशासनाचे विविध पैलू शिकवले जातात. परंतु 'मानव' समजून घेण्याचे शिक्षण कितपत दिले जाते, हा प्रश्न आहे. एखाद्या गरीब शेतकऱ्याची वेदना, अन्यायग्रस्त महिलेचे दुःख, बेरोजगार तरुणाची निराशा किंवा आत्मोत्प्रेस्त कुटुंबाची मानसिक अवस्था समजून घेण्याची क्षमता विकासित करण्यावर पुरेसा भर दिला जात नाही. याचा परिणाम प्रशासनाच्या वर्तनात दिसून येतो. अनेक अधिकारी नियमांचे पालन करतात, पण न्याय देण्यात अपयशी ठरतात. कायद्याचा शब्द पाळला जातो, पण त्यामागील मानवी भावना दुर्लक्षित राहतात. प्रशासनाचे उद्दिष्ट केवळ फाईल हलवणे नसून नागरिकांच्या जीवनात सकारात्मक बदल घडवणे आहे. त्यासाठी करणा ही अत्यावश्यक आहे. भगवान बुद्धांनी करणूला मानवी जीवनाचा सर्वोच्च गुण मानले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनीही समता, स्वातंत्र्य आणि बंधुता यांसोबत मानवी मूल्यांवर भर दिला. महात्मा गांधींनी प्रशासनाला जनतेची सेवा मानली. परंतु आज अनेक ठिकाणी प्रशासन हे जनतेवर राज्य करणारी यंत्रणा असल्याचा भास निर्माण झाला आहे. लोकसेवक ही संकल्पना मागे पडून सत्ताधारी अधिकारी अशी मानसिकता वाढताना दिसते. विशेषतः पोलीस व्यवस्थेत संवेदनशीलतेचे प्रशिक्षण अधिक महत्त्वाचे आहे. पोलीस हे नागरिकांशी सर्वाधिक थेट संपर्कात असतात. परंतु अनेकदा तक्रारदारांशी उद्धट वागणूक, दुर्बल घटकांप्रती असंवेदनशीलता आणि अधिकारकाा अतिक्रम दिसून येतो. यामुळे जनतेचा विश्वास कमी होतो. कायद्याचा धाक आवश्यक आहे, पण त्याचबरोबर माणुसकीची जाणीवही तितकीच आवश्यक आहे. IAS आणि IPS प्रशिक्षणामध्ये करणा, सहानुभूती, संवाद कौशल्य, मानसिक आरोग्य, सामाजिक वास्तव, मानवी हक्क, ध्यान-मैत्रीभाव, संघर्ष व्यवस्थापन आणि भावनिक बुद्धिमत्ता यांसारख्या विषयांचा अधिक समावेश करण्याची गरज आहे. प्रशिक्षणार्थींना ग्रामीण भागात, झोपपट्ट्यांमध्ये, आदिवासी वस्त्यांमध्ये आणि सामाजिकदृष्ट्या वंचित घटकांमध्ये प्रत्यक्ष राहून त्यांचे जीवन समजून घेण्याचे अनुभव दिले पाहिजेत. पुस्तकातील ज्ञानापेक्षा जीवनातील वास्तव अधिक प्रभावी शिक्षक असते. आज कुत्रिम बुद्धिमत्ता, डिजिटल प्रशासन आणि आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या युगातही प्रशासनाचा केंद्रबिंदू माणूसच आहे. संगणक निर्णय घेऊ शकतो, पण करणा दाखवू शकत नाही. नियम सांगू शकतो, पण माणसाचे दुःख समजू शकत नाही. ही क्षमता केवळ संवेदनशील आणि मूल्याधिष्ठित अधिकाऱ्यांमध्येच असते. देशाला केवळ बुद्धिमान अधिकारी नकोत, तर समाजाचे दुःख समजणारे अधिकारी हवेत. परीक्षेत यश मिळवणे ही पात्रतेची सुरुवात आहे; खरा लोकसेवक बनण्यासाठी करणा, संयम आणि मानवतावादी दृष्टिकोन आवश्यक आहे. प्रशासनातील कठोरता आणि कार्यक्षमता महत्त्वाची असली तरी त्याला मानवी मूल्यांची जोड नसेल तर ते प्रशासन जनतेपासून दूर जाईल. आज वेळ आली आहे की IAS आणि IPS प्रशिक्षण व्यवस्थेचा पुनर्विचार व्हावा. अधिकाऱ्यांना कष्टाळ शासन कसे चालवायचे हे नव्हे, तर माणसांशी कसे वागायचे हेही शिकवले पाहिजे. करणा, मैत्री, संवेदनशीलता आणि सामाजिक न्याय या मूल्यांना प्रशिक्षणाचा केंद्रबिंदू बनवले पाहिजे. भारतीय प्रशासनाला अधिक सक्षम, लोकाभिमुख आणि विश्वासार्ह बनवायचे असेल तर करणेचा हा दुकाळ संघवाचक लागेल. कारण जनतेला अधिकारी नकोत, तर खऱ्या अर्थाने लोकसेवक हवेत आणि लोकसेवक घडविण्याची सुरुवात प्रशिक्षणातूनच होते.●●

जंगलतोड वाढली. डोंगर, पर्वते बोडखी झाली. एकेकाळी ती घनदाट होती. वाहणारे उष्ण वारे थंड करित. आता अति-उष्ण वारे मध्य भारताकडे वाहतात. ते सातपुडा पर्वत ओलांडतात. अमरावती जिल्ह्यातील चिखलदरा भागात पोहचतात. तेथून विदर्भभर पसरतात. याच कारणाने विदर्भाचे तापमान वाढले. ते वाळवंटापेक्षा अधिक झाले. उष्माघाताने २५ वर बळी घेतले. सरकारने याची गांभीर्याने दखल घ्यावी. तातडीने उपाययोजना करावी. अन्यथा ५० अंशावर तापमान जाईल. तेव्हा अख्खा विदर्भ होरपळून निघेल. राजस्थानातील सर्वाधिक वाळवंट जैसलमेर, बिकानेर भागात आहे. २५ व २६ मे रोजी तेथील तापमान ४४ ते ४६ अंश होते. त्या दिवशी ब्रम्हपूरीचे तापमान ४७.२ अंश होते. चंद्रपूर, वर्धा, अमरावती, गोंदियाचे तापमान ४६ अंशावर होते. यावरून भीषणता लक्षात येते.

विदर्भ निसर्गाने समृद्ध होता. जंगलांनी नटलेला होता. आता जंगल विरळ झाले. ते जाग्यांचे निवासस्थान आहे. त्यांच्या डरकाळ्यांनी दुमदुमतो. पर्यटकांना आकृष्ट करतो. नद्यांचा खळखळूळ आहे. डोंगर, दऱ्या, झरे, तलाव, वन्यजीव आहे. शेतकऱ्यांच्या घामाने फुललेली ही भूमी आहे. ती भाजून निघत आहे. आकाशातून निखारे बसत आहेत. माती तापत आहे. झाडांची पाने करपत आहेत. पक्ष्यांचे आवाज हरवत आहेत. जनावरे सावलीच्या शोधात भटकत आहेत. माणूसही हतबल आहे. ब्रह्मपूरीत ४७.२ अंश तापमान नोंदले गेले. हा तापमानाचा वना विक्रम आहे. हे आकडे वेदनादायक आहेत. दुपारी रस्ते ओस पडतात. बाजारपेठा शांत होतात. गावोगावी पाण्यासाठी भटकती सुरू आहे. नदींचे पात्र कोरडे पडलेले. पुणे, नाशिक, बीड, सोलापूर, धुळे आदी जिल्ह्यात जंगल अत्यल्प आहेत. मात्र धरणे सर्वाधिक आहेत. उन्हाळ्यातही शेतीला पाणी दिले जाते. त्यामुळे त्या भागात विदर्भाच्या तुलनेने उष्णता कमी आहे. गडचिरोली, गोंदिया जिल्ह्यात एकही मोठे धरण नाही. एकट्या पुणे जिल्ह्यात २३ धरणे आहेत. या भागात जंगल असुही तापमान वाढल्याने जंगलरक्षका धरणे बरी अशी म्हणण्याची वेळ आली. राज्यात ३३ टक्के जंगल हवे. ते १७ ते २० टक्केच बाकी आहे. त्यातून विदर्भ वगळला तर उर्वरित महाराष्ट्रात नावाला जंगल उरेल. गोंदिया जिल्ह्यात

माझा आयुष्यातील महत्त्वाचा दिवस 24 जून 1982 हा आहे. खेड्यात वाढलेली मी, शहरातील जीवन, माणसे आणि विचार यापासून पूर्णपणे अनभिज्ञ होते. लग्नानंतर नागपुरात आले आणि माझ्या पतीमुळे, धम्ममित्र सुकुशल य. ना. पाटील यांच्यामुळे, बुद्ध-धम्म-संघाचा परिचय झाला. आज 44 वर्षांच्या सहजीवनाकडे मागे वळून पाहताना वाटते की हा प्रवास फक्त संसाराचा नव्हता, तर अज्ञानातून प्रवेकडे जाणाऱ्या धम्ममार्गाचा होता. माझे सासरे चांगोरावजी पाटील हे वर्षां जिल्ह्यातील रमना गावचे पाटील होते. ते बाबासाहेबांच्या चळवळीशी निघावून धम्मसेवक होते. सासुबाई यशोदा आई अत्यंत कष्टाळू आणि प्रेमळ स्वभावाच्या होत्या. त्यांच्या घरात सतत धम्माची चर्चा, भिक्खूंचे येणे-जाणे आणि सामाजिक कार्यांचे वातावरण होते. बॅरिस्टर खोत्रागडे, बा. शि. भाबले, भिक्खू सुभद्र यांच्यासारख्या व्यक्तींशी घरचे जवळचे संबंध होते. पूज्य उरगेन संघराशिब भारतात आहे तेव्हा त्यांनी अजनी रेल्वे पाहत होते की ते दिवसभर धम्मकार्यात व्यस्त असत, मोठमोठ्या लोकांशी संबंध होते, पण वाढले. रेल्वेत नेकेरी करत असताना सासऱ्यांनी 'वैभवशाली बुद्ध विहार' उभारले. हे केवळ बांधकाम नव्हते, तर हजारो

वैनागेवर एक मोठा धरण हवा आहे. अन्यथा टोकावरच्या जिल्ह्यात पाणी व उष्णतेची गंभीर समस्या निर्माण होईल. याचे राजकारण्यांना भान हवे. सध्या गोंदियाचे तापमान ४५.२ अंशावर पोहचले. हा धोक्याचा अलार्म आहे. तर गडचिरोली रेडअलर्टवर आहे. मुख्यमंत्री विदर्भाचा अन् उपेक्षा वैदर्भीयांचीच आहे. एकेकाळी विदर्भातील जंगलात शीतल वारे वाहायचे. उन्हाळ्यातही झाडांची सावली अंगावर मायेचा हात फिरवायचे. हजारो झाडे तोडली. जंगलावर अतिक्रमणे वाढली. अनेकांनी शेती काढली. रस्ते रुंद झाले. पण माणसाचे मन अरुंद झाले. झाडे कापली. झाडे म्हणजे जमिनीची आई. ती पाणी धरून ठेवते. ते ढगांना बोलावतात. उष्णता शोषून घेतात. आणणूच ती हिरवाई संपवली. आता उन्हाने सूड उगवायला सुरुवात केली. जंगलामध्ये पाण्याचा एक थेंब नाही. तलाव आटले. पाणवटे कोरडे पडले. तहानेने व्याकुळ झालेले वन्यप्राणी गावकडे धावत आहेत. बिबटे, अस्वल, रानडुक्कर गावात दिसू लागले. काही ठिकाणी हल्ले वाढले. पण हे प्राणी हिंसक नाहीत. त्यांची तहान हिंसक झाली आहे असे वनअधिकारी सांगत आहेत. ही उष्णता अचानक आलेली नाही. तिच्यामागे विज्ञान आहे. त्याहून मोठा मानवी स्वाध आहे. पृथ्वी भोवतीचे वातावरण पूर्वी संतुलित होते. कारखाने, मोटारी, कोळशावरील वीज प्रकल्प, अमर्याद इंधन जाळल्यामुळे वातावरणात कार्बन डायऑक्साइड, मिथेन यांसारखे वायू वाढले. हे वायू सूर्याची उष्णता पृथ्वीवर अडकवून ठेवतात. परिणामी पृथ्वी तापत चालली. शतकभरात सरासरी तापमान स्थानाने वाढले. त्याचा सर्वाधिक फटका विदर्भासारख्या

गावात मातीची घरे होती. अंगणात झाडे होती. विहिरी लागली. आता काळीकडे सिमेंटचे रस्ते आहेत. काचेच्या इमारती आहेत. डांबरीकरण झाले. हे सगळे दिवसभर उष्णता शोषून घेतात. आणि रात्री बाहेर टाकतात. चंद्रपूर, नागपूर, गोंदिया, अमरावती आता उष्णतेची भट्टी बनली आहेत. झोपड्यांमध्ये राहणाऱ्यांचे जीवन असहा झाले. पत्र्याचे छप्पर आहे. बाहेर ४५ ते ४७ अंश तापमान. ही जिवंत माणसांना शिक्षा होय. एकेकाळी गोंदिया तलावांचा जिल्हा होता. तिथेही तापमान वाढले. पाणीटंचाई वाढली. गावोगावी टँकरची मागणी आहे. नद्या मरत आहेत. तलाव सुकत आहेत. धरणे आटत आहेत. पाणी संपले की सभ्यता संपते. विदर्भ त्याच भीषण वळणावर उभा आहे. शेतकऱ्यांच्या डोळ्यांत भीती आहे. जवळ गोसेखुर्द आहे. त्याचे पाणी सडक/अर्जुनीतील गावे मागत आहेत. त्यांची दखल नाही. त्या गावांची अवस्था भीषण आहे. बोअरेलही आटल्या. विदर्भाचा शेतकरी आधीच कर्जबाजारी आहे. आता या जाळणाऱ्या उन्हातून त्याचे जणू कठीण केले. शेतातील माती गरम लोखंडासारखी झाली. पिकांच्या मुळाना ओलावा मिळत नाही. जनावरांसाठी चारा नाही. शेतमजूर दुपारी काम करू शकत नाहीत. सूर्य शेतकऱ्यांची स्वनेदी जाळतो आहे. ४५ अंशांपेक्षा अधिक तापमान शरीरासाठी घातक असते. शरीरातील पाणी झपाट्याने कमी होते. रक्तदाब बिघडतो. मेंदूवर परिणाम होतो. अनेकांना चक्कर, अश्वत्थपाणा, ताप, उलट्या आणि

उष्माघाताचा त्रास होतो. गरीब मजूर, वाहतूक कामगार, बांधकाम कामगार आणि शेतमजूर हे सर्वाधिक धोक्यात आहेत. कारण त्यांना उन्हात काम केल्याशिवाय पोट भरत नाही. एका बाजूला सूर्याची आग आहे. दुसऱ्या बाजूला भुकेची आग. रोहयोची कामे नाहीत. गरीब माणूस कोणत्या आणीतून वाचणार? उपाय आहेत. पण सरकारी इच्छाशक्ती हवी. झाडे लावा. ती जगवा. वन खाल्याने एक कोटी झाडे लावल्याचा दावा केला. त्याचे प्रत्यक्ष अंकेक्षण व्हावे. कागदावर नको. झाडे जगवण्याची चळवळ उभी राहावी. कारण एक झाड म्हणजे हजारो थंड क्षाप. पावसाचा प्रत्येक थेंब जमिनीत मुरला पाहिजे. जंगले पृथ्वीची फुफ्फुसे आहेत. ती संपली तर पाऊस संपेल. पाऊस संपला तर शेती संपेल. शेती संपली तर जीवन संपेल. उष्णतेशी जुळवून घेणारी शहरे आहेत. शहरांमध्ये सुद्धा मोठ्या प्रमाणावर झाडे लावावी लागतील. कौन्ट्रिच्या जंगलांना हिरवाईची जोड द्यावी लागेल. आज विदर्भ जळतो आहे. झाडे जळत आहेत. माणसांची शरीरे जळत आहेत. जनावरांची तहान जळते आहे. पक्ष्यांची घरटी जळत आहेत आणि सर्वात भयंकर म्हणजे माणसाची संवेदनाच जळत चालली आहे. ही वेळ फक्त तापमान मोजण्याची नाही. ही वेळ माणुसकी जागवण्याची आहे. उद्या झाडे उरली नाहीत. नद्या उरल्या नाहीत. पाणी उरले नाही. तर पैसा, सत्ता आणि विकास यांना अर्थ उरणार नाही. विदर्भ अजूनही वाहू शकतो. पण त्यासाठी निसर्गाशी युद्ध थांबवा. गोसेखुर्दचे पाणी विदर्भभर फिरवा. वाटल्यास आणखी एक नवे धरण उभारा. प्रत्येकाने एक झाड जगवले. प्रत्येक गावाने पाणी अडवले. प्रत्येक शहराने हिरवाई वाढवली. इमारत निहाय झाडे हवी. तरच वाढत्या तापमानाची आग थांबेल. अन्यथा येणाऱ्या पिढ्या आपल्याला माफ करणार नाहीत. वर्तमानात त्यांच्यासाठी हिरवा विदर्भ नाही. भविष्यात धगधगते वाळवंट असेल. वाळवंटापेक्षा अधिक विदर्भ हॉट असेल. तेव्हा तो राज्यकर्त्यांना धडा शिकवेल. एवढे खरे!●●

भूपेंद्र गणवीर

मो. 9850031019

डॉ. बाबासाहेबांना डोक्यावर उभे करण्याचे षडयंत्र

भारतीय संविधान हे समता, स्वातंत्र्य, बंधुता आणि सामाजिक न्याय या मूल्यांवर उभे आहे. या मूल्यांना वास्तवात आणण्यासाठी Dr. B. R. Ambedkar यांनी आरक्षणची संकल्पना मांडली. आरक्षण हे कोणत्याही समाजावर केलेले उपकार नसून हजारो वर्षांच्या सामाजिक अन्यायाची भरपाई करणारे संविधानिक साधन आहे. परंतु आज आरक्षणाला उपवर्गीकरणाला मुद्देवाकून देशात मोठा वाद निर्माण झाला आहे. अनेक आंबेडकरी विचारवंतांच्या मते, हे उपवर्गीकरण म्हणजे दलित समाजात फूट पाडून सामाजिक ऐक्य कमकुवत करणाऱ्या प्रयत्न आहे.भारतातील जातिव्यवस्थेने शतकानुशतके काही समाजघटकांना शिक्षण, संपत्ती, समान आणि सत्तेपासून दूर ठेवले. अस्पृश्यतेमुळे दलित समाजाला अमानवीय जीवन जगावे लागले. या ऐतिहासिक अन्यायामुळेच संविधानाचे अनुसूचित जाती आणि जमातींसाठी आरक्षणची तत्तूद करण्यात आली. आरक्षणचा आधार आर्थिक नसून सामाजिक व ऐतिहासिक शोषण हा होता.

भेदभाव संपत नाही. आजही दलित समाजावर अत्याचाराच्या घटना घडतात. शिक्षण, नोकरी आणि उच्च पदांवर पोहोचलेल्या व्यक्तींनाही अस्पृश्यतेचे अनुभव येतात. त्यामुळे सामाजिक अन्यायाचा विचार न करता केवळ व्यक्तिनिष्ठ आरक्षणाची मांडणी करणे चुकीचे ठरू शकते.दलित समाजात फूट पाडणे हीच मनुवादी शक्तींची मोठी रणनीती असल्याचे अनेक आंबेडकरी विचारवंत सांगतात. समाजातील एक घटकाला दुसऱ्यापेक्षा उच्च करून सामूहिक संघर्ष कमजोर केला जातो. परंतु डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी नेहमी संघटित संघर्षाचा मार्ग दाखवला. त्यांनी 'शिका, संघटित व्हा आणि संघर्ष करा' हा संदेश दिला. हा संदेश समाजाला एकत्र आणण्यात आहे.आज गरज आहे ती संविधानिक मूल्यांवर ठाम राहण्याची. आरक्षण ही फक्त नोकरी किंवा शिक्षणातील जागा नसून

मिलिंद कीर्ती

मो. 9405325048

सामाजिक समानाची लढाई आहे. त्यामुळे त्याकडे राजकीय फायद्याच्या दृष्टीने न पाहता सामाजिक न्यायाच्या दृष्टिकोनातून पाहणे आवश्यक आहे. जर समाजात परस्पर संघर्ष वाढले, तर समता आणि बंधुतेचा मार्ग अधिक कठीण होईल.भारताला खऱ्या अर्थाने प्रगत आणि सुसंस्कृत राष्ट्र बनवायचे असेल, तर जातींच्या आधारावर संघर्ष वाढविण्याऐवजी शिक्षण, सामाजिक न्याय आणि मानवी मूल्यांना प्राधान्य द्यावे लागेल. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचार हे समाजाला जोडणारे आहेत. त्यांच्या विचारांचे विवर्तनकरण करून त्यांना "डोक्यावर उभे" करणाऱ्या कोणताही प्रयत्न हा संविधानिक मूल्यांना कमकुवत करणारा ठरू शकतो.आज प्रत्येक नागरिकाने विचार करण्याची वेळ आली आहे की, आपण जातीय विभाजनाच्या राजकारणात अडकून राहणार आहोत की संविधानाच्या मार्गाने समानतेकडे वाटचाल करणार आहोत. सामाजिक न्याय, बंधुता आणि मानवी समान टिकवायचा असेल, तर समाजातील सर्व वंचित घटकांनी एकजूट राखणे ही काळाची गरज आहे.●●

महारी सोडल्यास महार समाजाचे किती मोठे नुकसान होणार हे सांगणारे हरिजन तेव्हा होते आणि आता जगणाऱ्या कर्ताना 'महार' न लिल्ल्याने किती नुकसान होणार आहे हे सांगणारे आरक्षणाचे लाभार्थी मोठ्या संख्येने बोलत आहेत. महार म्हणून किती लोकांना सरकारी

नोकऱ्या मिळाल्या? महार म्हणून ज्यांनी शिक्षण घेताना आरक्षणाची सवलत मिळवली, पदेनिष्ठ काही लोकांना नोकरीत व त्यादीनीमध्ये आरक्षणाची सवलत मिळाली त्यांचे प्रमाण पाच उर्वरक उरले. त्यांच्या कुटुंबातील दुसरी-तिसरी पिढी आजही महार आरक्षणाचा लाभ घेत आहेत. तेच आरक्षणाचा लाभ घेण्यासाठी आघाडीवर असतात. पण कोणत्याही जन आंदोलनात त्यांचा त्याच्या कुटुंबाचा सहभाग विलुक्त नसतो. सामाजिक बांधिलकी म्हणून त्यांचे योगदान शून्य असते आणि ज्याचे आहे ते मान समाजाचे हक्कदार असतात. त्याची दखल ग्रामीण भागातील व शहरी भागातील झोपडपट्टीत राहणाऱ्या असंघटित कष्टकरी समाज मोठ्या आनंदाने गवाने जयंतीनिमित्त घेत असतो.

महार म्हणून आरक्षण घेणारे कामगार कर्मचारी अधिकारी या सरकारी खात्यात कायमस्वरूपी नोकरी करतात तिथे ते आंबेडकरी विचारकांच्या ट्रेड युनियनचे साथे सभासद नसतात. पण आरक्षणाला विरोध करणाऱ्या विचारधारेच्या ट्रेड युनियन संघटनेचे वार्षिक सभासद होऊन आर्थिक देणगीदार असतात. तेव्हा त्यांना आपली संस्था कमी असल्यामुळे आंबेडकरी विचाराच्या ट्रेड युनियनचे सभासद होणे फायद्याचे वाटत नाही. पण जेव्हा पदेनतीमध्ये डावल्या जाते. किंवा भ्रष्टाचारामध्ये फकडल्या जाते. तेव्हा त्यांना जातीमुळे अन्याय झाल्याचे जाणवते. माग त्यांना आपला आंबेडकरी समाज व समाजाच्या संघटना आठवतात. तोपर्यंत त्यांना अन्याय, अत्याचारांच्या विरोध जनआंदोलन करणारे कार्यकर्ते, नेते बेरोजगार, विनकामाचे वाटतात. परिणामीची पक्षां न करता अन्याय-अत्याचारांच्या विरोधात धन दांडग्या, जात दांडग्या राजकीय वर्चस्व असलेल्या लोकांच्या विरोधात जनआंदोलन करणाऱ्या कार्यकर्त्यांची. नेत्यांची कदर केल्या जात नाही. आर्थिक परिस्थिती नसताना जन आंदोलन करणे, न्यायालयीन लढाई लढणे आणि नेतृत्व करणे हे सोपी काम नसते. त्यासाठी जिद्द, त्याग, कष्ट करण्याची हिंमत लागते. ती उच्च सुशिक्षित लोकांत नसते. आतापर्यंतचा इतिहास तापासून पहा. जन आंदोलन करणाऱ्या कार्यकर्त्यांना असंघटित कष्टकरी कामगार, मजदूर मोठ्या संख्येने प्रामाणिकपणे आर्थिक मदत करून जन आंदोलनात सहभागी होते आणि हा सुशिक्षित नेतेवर्ग करणाऱ्या सुशिक्षित ठिकाणी राहणाऱ्या स्वतः सहभागी होत नाहीच, पण कुटुंबातील बायको,

बौद्धांचे संविधानिक अधिकारावर कोणी बोलत का नाही?

मुलामुल्लूंना सहभागी होऊ देत नाही. आरक्षणाच्या सर्व सवलती घेण्यासाठी हवे नेहमीच पुढे असते.सरकारी खात्यातील अनेक कायमस्वरूपी काम असलेल्या जागा भरल्या जात नाही. सेवानियुक्त कामगारांच्या खाली झालेल्या जागा भरल्या जात नाही. आरक्षणाचा बॅकलॉग भरल्या जात नाही. तेव्हा कुटुंबाचा सहभाग विलुक्त नसतो. सामाजिक बांधिलकी म्हणून त्यांचे योगदान शून्य असते आणि ज्याचे आहे ते मान समाजाचे हक्कदार असतात. त्याची दखल ग्रामीण भागातील व शहरी भागातील झोपडपट्टीत राहणाऱ्या असंघटित कष्टकरी समाज मोठ्या आनंदाने गवाने जयंतीनिमित्त घेत असतो.

मानगऱ्या ट्रेड युनियन संघटना महासंघ या विरोधात बोलून ठोस भूमिका घेत नसल्यामुळे कायमस्वरूपी चालणारे काम कंत्राटी पद्धतीने कंत्राटी कामगार भरती करून केली जातात. त्यामुळेच आरक्षणामुळे सरकारी नोकरीत मिळणारी सवलत आपोआप बंद करण्यात आली. त्यावेळी यांना सनदस्वर मागील रस्त्यावर जन आंदोलन किंवा न्यायालयात संविधानिक लढाई करावी असे वाटले नाही. कारण तेव्हा हे स्वतःचा विचार करत असतात. त्यांना समाजाचे काही घेणेदेणे नसते. उपवर्गीकरण अ.ब.क.ड होण्याची सुरुवात झाली. कोणताही अहवाल प्रसिद्ध न होता. त्यावर सूचना मागविण्यात आल्या आणि नेहमीच जन आंदोलने करणारे बेरोजगार कार्यकर्ते कामाला लागले. ज्यांना आरक्षणाच्या सवलतीचा कोणताही फायदा झाला नाही. होणार नाही तरी नेहमीसारखे ते लोक जनआंदोलन करतात, हिच मोठी शोकांतिका आहे. महार जातीचे आरक्षण मिळण्यासाठी लढणारे, १४ ऑक्टोबर १९५६ बौद्ध धम्माची दिक्षा घेणारे बौद्धांचे संविधानिक अधिकार मिळण्यासाठी कोणताही लेखी पत्र व्यवहार कर्ताना दिसत नाही. महार जातीच्या सवलतीसाठी लढणारे, बोलणारे बुद्धिजीवी, विचारवंत, साहित्यिक, संघदात, माजी न्यायाधिश, प्राध्यापक, डॉक्टर, वकील बौद्धांचे संविधानिक अधिकारावर का बोलत, लिहित नाही. भारतीय संविधानात अल्पसंख्याक समाजाला काय संविधानिक अधिकार मिळाले पाहिजे हे घटनाकारांनी आगदार लिहून ठेवले आहे. त्यानंतर त्यांनी १९५६ बौद्ध धम्माची दीक्षा घेतली. त्यावेळी त्यांनी जाहीरपणे सांगितले होते, तुमच्या सवलती माझ्या कोट्याच्या दिशात सुरक्षित आहेत. ते घेण्यासाठी तुम्ही लायक बना. शिक्षण हे वाघिणीचे दूध आहे, ते पिल्यावर तो गुरुरागारा असावा.

त्यासाठी मी शिक्षण संस्था काढली आहे. त्यासाठी प्रत्येक तालुक्यात शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना राहण्यासाठी वस्तीगृह निर्माण झाली पाहिजेत. हा संदेश त्यांनी कार्यकर्त्यांना दिला होता. त्यांचा आदेश मानण्यात निघावत कार्यकर्त्यांनी त्याची अंमलबजावणी केली व तालुक्यात वस्तीगृह निर्माण केली. १९५६ ते १९९० पर्यंत ती वस्तीगृह प्रत्येक तालुक्यात, जिल्ह्यात होती. त्यात राहून शिक्षण घेणारे विद्यार्थी सरकारी नोकरीसाठी आरक्षणाची सवलत घेणारे लाभार्थी झाले. त्यांनी मागे उलटून पाहिले नाही. ते गाडी, बंगला साडीत बसले विसरले. ते आरक्षणाचे लाभार्थी सेवानिवृत्त नंतरही पेशानधारक आहेत. त्यांची आर्थिक परिस्थिती संपत्ती आजही लक्षवेधी आहे. तरी ते चळवळीच्या काही कामाचे नाहीत. त्यांचे योगदान नाही, ज्याचे आहे त्यांना समाज डोक्यावर घेतो. बौद्धाना अल्पसंख्याक म्हणून काय अधिकार आहेत, याकडे कोणी लक्ष देण्यासाठी का तयार नाही. कारण महार हिंदू म्हणून राहू शकतात. आचरण करू शकतात. पण बौद्ध बनून महाराचे आचरण करू शकणार नाही तर २२ प्रतिता पालन करावे लागेल. हिच खरी गोची झाली आहे. १९८० नंतर महार म्हणून नव्हे असलेल्या किती लोकांना शिक्षणात उपवर्गीकरण अ.ब.क.ड होण्याची सुरुवात झाली. कोणताही अहवाल प्रसिद्ध न होता. त्यावर सूचना मागविण्यात आल्या आणि नेहमीच जन आंदोलने करणारे बेरोजगार कार्यकर्ते कामाला लागले. ज्यांना आरक्षणाच्या सवलतीचा कोणताही फायदा झाला नाही. होणार नाही तरी नेहमीसारखे ते लोक जनआंदोलन करतात, हिच मोठी शोकांतिका आहे. महार जातीचे आरक्षण मिळण्यासाठी लढणारे, १४ ऑक्टोबर १९५६ बौद्ध धम्माची दिक्षा घेणारे बौद्धांचे संविधानिक अधिकार मिळण्यासाठी कोणताही लेखी पत्र व्यवहार कर्ताना दिसत नाही. महार जातीच्या सवलतीसाठी लढणारे, बोलणारे बुद्धिजीवी, विचारवंत, साहित्यिक, संघदात, माजी न्यायाधिश, प्राध्यापक, डॉक्टर, वकील बौद्धांचे संविधानिक अधिकारावर का बोलत, लिहित नाही. भारतीय संविधानात अल्पसंख्याक समाजाला काय संविधानिक अधिकार मिळाले पाहिजे हे घटनाकारांनी आगदार लिहून ठेवले आहे. त्यानंतर त्यांनी १९५६ बौद्ध धम्माची दीक्षा घेतली. त्यावेळी त्यांनी जाहीरपणे सांगितले होते, तुमच्या सवलती माझ्या कोट्याच्या दिशात सुरक्षित आहेत. ते घेण्यासाठी तुम्ही लायक बना. शिक्षण हे वाघिणीचे दूध आहे, ते पिल्यावर तो गुरुरागारा असावा.

सामार रामभाऊ तायडे

9920403859

कामगार झाला, मुलगी आई सोबत घेतलू कामगार झाली. त्यांना आरक्षणाचा कोणताही फायदा मिळाला नाही तरी ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या नावाने निळा झेंडा हातात घेऊन निघण्याऱ्या जन आंदोलनात सहभागी होतात. हाच असंघटित कष्टकरी कामगार, शेतमजूर कक्षाची पक्षां न करता प्रत्येक वेळी सहभागी होतो. हेच आरक्षणाच्या सवलतीचा शंभर टक्के लाभ घेणारा लाभार्थी विसरतो. जन गणनेत महार लिहिल्याने किती नुकसान होणार हे सांगणारे लिहणारे बौद्ध झाल्यावर किती सामाजिक, शैक्षणिक, आर्थिक आणि राजकीय फायदा झाला हे काय सांगत नाही. बौद्धांचे संविधानिक अधिकारावर कोणी बोलत का नाही? बौद्ध झाल्यावर आचरण केल्यावर आदी जातिक पातळीवर जोडल्या जाणार आहेत. याचा विचार का केल्या जात नाही.●●

वाचकांचे विचारपिठ

बहुजन सौरभ

माझे मनोगत

स न १९९० च्या संविधानिक सुधारणा अदेशानुसार बौद्धांनाही आरक्षण मिळाले हा ' भ्रम ' समाजात निर्माण झाला. वस्तुस्थिती तशी नसून महाराष्ट्र राज्याप्रमाणे " अनुसूचित जातीतून धर्मांतरित बौद्ध " अशी ती सुधारणा नसून धर्मः बौद्ध लिहिता येईल परंतु प्रामाण्यर अनुसूचित जातीचे घ्यावे लागेल, असा प्रकार झाला आहे. यामुळे बौद्ध धर्मात जातो असतात, असे म्हणण्याचा मार्ग मोकळ्या झाला आहे. थोडक्यात, वकील सुधारणा बाबासाहेबांना अर्पेक्षित अशी होती असे म्हणता येणार नाही. या वस्तुस्थितीचा पाक्षुभूमीवर बौद्ध समाजाची अजूनही फारशी प्रगती झालेली नसल्याने व केंद्रीय पातळीवर पुढे शैक्षणिक व नोकरीविषयक व इतर सवलती कोण व कशा मिळवून देऊ शकेल याचे कोणतेही चित्र स्पष्ट नसल्याने लोकांना नाईलाजस्तव सन १९९० च्या संविधानिक सुधारणा अदेशानुसार आपला मार्ग अवलंबणे भाग उतर आहे. म्हणूनच ' बौद्धांमध्ये ' ज्या परस्परविरोधी भूमिका आढळून येत आहेत त्यांची चिकित्सा होण्याची नितांत गरज आहे. असे वाटते. दरम्यान, जगणगनेत वरील अनुषंगाने आपापली माहिती केसकराकर नमूद करावयाची याचे स्वातंत्र्य प्रत्येकाला आहे.

- अशोक भरणे

खुलास

बहुजन सौरभ नागपूर दिनांक 28 मे 2026 मध्ये ऍड अनिल वैद्य सर यांचा ' बौद्धांची जनगणना विचार आणि विचारधारा. हा लेख प्रकाशित झाला आहे. त्यात डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांच्या म्हणाले होते 'मी शेड्युलर कार्टर राहणार नाही' असे वाक्य प्रकाशित झाले आहे' ते वाक्य तसे नसून ते म्हणाले की 'मला शेड्युलर कार्टर फॅरेशन मध्ये राहता येणार नाही' असे वाचवा. ही संपर्णक कंपोसिशन मध्ये झालेली त्रुटी आहे करीता खुलासा.

- संपादक

संघर्षाचा महामेरू माईसाहेब आंबेडकर

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या पहिल्या पत्नी माता रमाबाई यांचे २७ मे १९३५ ला निधन झाले असता डॉ. बाबासाहेब मानसिकदृष्ट्या बरेच खचले होते. तब्बल १३ वर्षांच्या नंतर ते डॉ. शारदा कबीर यांचेशी विवाह करतात. योगयोगाने शारदा कबीर या सुद्धा डॉ. बाबासाहेबांच्या रत्नागिरी जिल्ह्यातीलच असतात. दुसरा योगयोग असा की, पुढे डॉ. शारदा कबीर मुंबईला डॉ. बाबासाहेबांच्या राजगृह बंगल्याच्या जवळच असलेल्या कबुतरखान्याजवळच वास्तव्याला असलेल्या असतात. शारदा कबीर सुद्धा अनेक वर्षांपासून वेगवेगळ्या आजारांना सामोरे जात असतात, त्यांनाही वाचनाची आवड अधिक असते, त्यांचाही बौद्ध धर्माकडे कल असतो. त्याही आंतरजातीय विवाहाचे समर्थक असतात. त्यांच्या कुटुंबातून त्यांच्यासह सहा गणांचा आंतरजातीय विवाह होते.

डॉ. शारदा कबीर यांचे वडील कृष्णराव विनायकराव कबीर हे आरोग्य खात्यातील औषधी विभागात अधिकार म्हणून नेमकरीला असतात. ते तसे पुरोगामी विचाराचे होते. मुलींच्या शिक्षणाकरिता तो काळ फार उपयुक्त नव्हता तरीही त्यांनी मुलगी शारदा यांना मेडिकलला टाकले. १९३७ मध्ये शारदा कबीर अत्यंत मेहनतीने एम.बी.बी.एस.पास होऊन डॉक्टर होतात. पुढे त्या एम.डी. ला प्रवेश घेतात. एम.डी. चे लेखी पेपर त्यांनी खूप चांगल्या प्रकारे दिलेले असतात. मात्र प्रॅक्टिकलच्या काही दिवस आधी त्या गंधीर आजारी पडतात. कित्येक दिवस त्या अंधरुणाला बिछून्ना राहतात, त्यांची शरीर प्रकृती कमालीची खालावते तसयाही अवस्थेत त्या अभ्यास सुरूच ठेवतात, पण एकातून दुसरे दुखणे उदभवत जाते त्यामुळे त्या एम.डी. होऊ शकल्या नाही. आजारपणामुळे एम.डी. चा नाद सोडून दिल्यानंतर

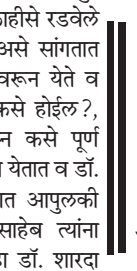

बहुजन सौरभ

अंधरुणावर पडून पडून त्या वैचारिक, धार्मिक ग्रंथ वाचायला लागतात. एखाद्या अधाश्रयासारख्या त्या वाचन करू लागतात. त्यातून त्या बौद्ध साहित्याचे प्रचंड वाचन करत गेल्या व १९३७ लाच त्या मानसिकदृष्ट्या बौद्ध होऊन जातात. आजारपणातून बरे झाल्यानंतर त्या गुजरात मधील एका नामांकित इस्पितळात मुख्य वैद्यकीय अधिकारी म्हणून रुजू होतात. तिथे असतानाही काही दिवसांनी त्यांना पुन्हा मोठा आजार जडतो. कामाचा प्रचंड ताण, आजारपण, काळजी घेणारे कोणी नाही, तिथल्या वातावरणाचा त्यांच्या प्रकृतीवर विपरीत परिणाम होत गेल्याने शेवटी त्या राजीनामा देऊन मुंबईला निघून येतात.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे सुद्धा साधारण १९२२ पासून वेगवेगळ्या आजारांनी त्रस्त राहिलेले आहेत. १९२२ ला डॉ. बाबासाहेब सीताराम शिवतकर यांना पत्र पाठवतात त्यात ते अलिंकडे प्रकृती अगदी नादुरस्त झाली आहे असे कळवतात. फेब्रुवारी १९२७ ला दत्तोबा पवार व डिसेंबर १९२७ ला दादासाहेब गायकवाड यांना लिहिलेल्या पत्रात ते तब्येत बरीच खराब असल्याचे कळवतात. पुढे पुढे त्यांचा आजार हा बळावत गेलेला आहे. १९३५ ला रमाबाईंच्या निधनाने ते अजूनच खचून जातात. तेव्हा त्यांना त्यांची काळजी घेण्याकरिता, वेळीच औषधोपचार करणाऱ्या

व्यक्तीची गरज भासते. डॉ. मालवणकर यांच्याकडे नियमित उपचार घेत असल्याने व डॉ. शारदा कबीर तिथे कामाला असल्याने त्यांना डॉ. बाबासाहेबांच्या आजारपणाची व उपचार पद्धतीची पूर्ण माहिती झालेली असते. १९४७ च्या अखेरीस त्या डॉ. बाबासाहेबांना नियमित औषध घेण्याचे समजून सांगतात व तुम्ही तुमच्या पत्नीला हे सर्व समजून सांगा म्हणजे त्या वेळेवेळी तुम्हाला गोळ्या

जयसिंग दाघ
मो.9881928881

देतील. तेव्हा डॉ. बाबासाहेब काहीसे रडवले होतात व मला बायको नाही असे सांगतात तेव्हा शारदा कबीर यांना गहवरून येते व येवढ्या मोठ्या महामानवाचे कसे होईल?, त्याने उराशी बाळगलेले स्वप्न कसे पूर्ण होईल? असे प्रश्न त्यांच्या मनात येतात व डॉ. बाबासाहेबाविषयी त्यांच्या मनात आपुलकी निर्माण होते. पुढे डॉ. बाबासाहेब त्यांना लग्नाची मागणी घालतात तेव्हा डॉ. शारदा कबीर अत्यंत गोंधळून जातात, त्या डॉ. मालवणकर व त्यांच्या भावाला विचारातात ते दोघे लग्नाला होकार देण्याचा सल्ला देतात. दि. १५ एप्रिल १९४८ ला दिल्ली येथे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व डॉ. शारदा कबीर यांचा नोंदणी

वैशिष्ट्य

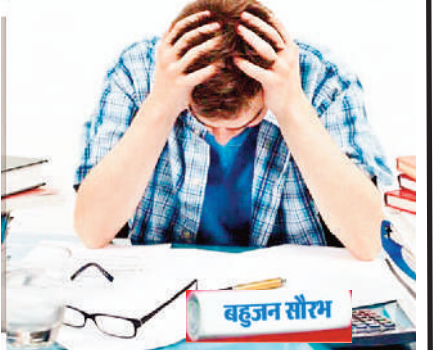
शु, विरोधक, वैरी या वेगवेगळ्या नावांनी प्रचलित असलेल्या व्यक्ती देखील मोठ्या भाग्याने मिळतात, असे थोर शत्रु कमावण्यासाठी सर्वप्रथम एकतर लोकांचे भले करावे लागते, नाहीतर यशस्वी व्हावे लागते. किंवा तुमच्यात कोणत्यातरी गोष्टीचे कोशाल्य असावे लागते. अशा महान विचारांची ही मंडळी गिधाडांच्या वंशावळीतील असते. ते कोकीळेचा गोड आवाज दाबून टाकू शकतात. पण स्वतःच्या आवाजात तो गोडवा निर्माण करू शकत नाही. ज्याप्रमाणे सज्जन व्यक्तींचे विरोधक त्यांना भलेही बदनाम करतील. पण ते स्वतः मात्र सज्जन होऊ शकत नाहीत. ही माणसेही त्या प्रवृत्तीची असतात. अशा विरोधकांची एक वैशिष्ट्यपूर्ण गोष्ट म्हणजे त्यांना हा विश्वास असतो की, या जगात बुद्धि ही फक्त आपल्याजवळ आहे. यांच्या लेखी पतंग जाण समोरीची व्यक्ती ही सारखीच असते, जोवर उंचीवर तोवर वाहवा, खाली येताच कचराकुंडी. यांच्या बाबतीत एक मतप्रवाह असा आहे की, 'ये लोग मतलब की बात तो आसानी से समझ लेते है, लेकिन बात का मतलब समझने का वक्त आए तो अपना रास्ता बदल लेते है, जर एखाद्याची आर्थिक परिस्थिती बिघडली तर ही मंडळी त्यांना हा अनुभव देते की, गरीबी म्हणजे तेजाब आहे ज्ञात स्वताचे नाते जळून जातात. पण पेशाचे चुंक्क असेल तर ते वैय्यांनाही जोडून ठेवते. आठुथ्यात वेगवेगळ्या विचारसरणीच्या व्यक्ती येतात. ते विविध प्रकारचे अनुभव देऊन जातात. पण चांगल्या माणसाना हे सर्वकाही सहन करावेच लागते. त्यांची अवस्था अशी असते की, 'किसीको कोईसे से चोट पहुँची, किसीको फुलों ने मार डाला, जो बच गए इन मुसीबतों से, उन्हें उसूलों ने मार डाला. ●●

अनंतायन

अं. अनंत खेडकर
मो. 9370061677

पेपरफुटी, खागी कोचिंग क्लाससची मनमानी...

बहुजन सौरभ

अती श्रीमंत बापांचा हव्यास, कमी गुणोत्तर असलेल्या विद्यार्थ्यांना डॉक्टर वा इंजिनियर बनवण्याचा अडाहास हे वास्तव भयावह आहे. त्यातून गरीब, हुशार व कर्तृत्ववान विद्यार्थ्यांची होणारी ससेहोलपट हे चित्र निकोप समाजासाठी हानीकारक आहे. यातून त्या बावीस लाख विद्यार्थ्यांबरोबर त्यांना फॉलो करणाऱ्या इतर लाखो विद्यार्थ्यांच्या या समाजाप्रती व शासनाप्रती चांगुलपणाची भावना नष्ट होण्याची दाट शक्यता आहे. यातून महाराष्ट्राची व देशाची शिक्षण व्यवस्था किती रसाळाला चालली आहे, हे विदारक सत्य समोर येतेच. परंतु वाईट याचे वाटते की, सत्ताधारी व नोकरशाहांना याचे काहीही वेग-वेग नाही.

शासनाची उदासिनाता, सरकारी अधिकाऱ्यांचे लागेबांधे ही बाब मोठ्यापेपर व खरात प्रकरणात उभ्या देशाने अनुभवले आहे. समाज जगतात वर्ग-जाती व्यवस्थेकडे, स्पर्धात्मक भांडवलशाहीकडे तसेच रक्षेक्षिक संर्तजामी व्यवस्थेकडे चालला आहे. पुढील काळात पुन्हा सत्तबद्धा सर्वसामान्य जनतेवर लालच्या गेल्या तर नवल वाटायला नको. आर्थिक तंगी त्याचा हिमनग आहे. ●●

भास्तीय समाजाचा इतिहास हा केवळ राजे, युद्धे आणि साम्राज्यांचा इतिहास नाही; तो सामाजिक रचना, मानवी संबंध, अधिकार, अन्याय आणि मुक्तीच्या संघर्षांचाही इतिहास आहे. हजारो वर्षे भारतीय समाजात वर्ण-जात आधारित सामाजिक व्यवस्था अस्तित्वात होती. या व्यवस्थेचे तात्त्विक समर्थन मनुस्मृतीसारख्या धर्मशास्त्रीय ग्रंथांमधून केले गेले, असे अनेक अभ्यासक मानतात. आधुनिक काळात या जन्माधारित सामाजिक व्यवस्थेला "मनुवाद" असे संबोधले जाते. दुसरीकडे स्वतंत्र भारतात स्वीकारलेले भारतीय संविधान हे समता, स्वातंत्र्य, बंधुता आणि सामाजिक न्याय या मूल्यांवर उभे आहे. त्यामुळे "भारतीय संविधान विरुद्ध मनुवाद" हा केवळ वैचारिक विषय नसून भारतीय समाजाच्या आत्म्याशी संबंधित प्रश्न आहे.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी स्पष्ट शब्दांत सांगितले होते की राजकीय लोकशाही टिकवायची असेल तर सामाजिक लोकशाही आवश्यक आहे. सामाजिक लोकशाही म्हणजे प्रत्येक मनुष्य समान आहे ही जाणीव. म्हणूनच संविधान निर्माण करताना त्यांनी जन्माधारित विषमतेला नाकारून मानवतेवर आधारित राष्ट्रव्यवस्था उभी केली.

मनुवाद म्हणजे काय? "मनुवाद" हा शब्द मुख्यतः मनुस्मृतीशी जोडला जातो. मनुस्मृती हा प्राचीन धर्मशास्त्रीय ग्रंथ मानला जातो. त्यात समाजरचना, धर्म, कर्तव्ये, शिक्षण, स्त्रियांची भूमिका, राजसत्ता, दंडव्यवस्था अशा अनेक विषयांवर नियम सांगितले गेले. त्या काळातील सामाजिक रचना वर्णाव्यवस्थेवर आधारित होती. ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य आणि शूद्र अशी विभागणी करून प्रत्येक वर्णासाठी वेगवेगळी कर्तव्ये निश्चित केली गेली. परंतु कालांतराने ही व्यवस्था अधिक कठोर बनली. जन्मावर आधारित श्रेष्ठ-कनिष्ठता निर्माण झाली. काही समाजघटकांना ज्ञान, शिक्षण, संपत्ती आणि धार्मिक अधिकार मिळाले, तर अनेकांना दुय्यम स्थान देण्यात आले. असुर्यता, सामाजिक बहिष्कार आणि जातीय भेदभाव यांचा विस्तार झाला. त्यामुळे आधुनिक काळात "मनुवाद" हा शब्द सामाजिक विषमता आणि जातीय अन्याय यांचे प्रतिक म्हणून वापरला जाऊ लागला.

भारतीय संविधानाची निर्मिती मानवतेच्या विजय : भारतीय संविधान हे हजारो वर्षांच्या सामाजिक संघर्षांनंतर जन्माला आले. ब्रिटिश गुलामगिरीतून मुक्त झाल्यानंतर भारताला केवळ राजकीय स्वातंत्र्य नको होते; तर सामाजिक समताही हवी होती. म्हणूनच संविधान सभेने असा दस्तऐवज तयार केला जो प्रत्येक नागरिकाला समान अधिकार देईल. संविधानाच्या प्रस्तावनेत चार मूलभूत मूल्ये स्पष्टपणे दिली आहेत. न्याय, स्वातंत्र्य, समता, बंधुता ही चार मूल्ये आधुनिक भारताचा पाया आहेत. बुद्ध, धम्म आणि संविधात गौतम बुद्ध यांच्या धम्मामा प्रभाव संविधानातील अनेक मूल्यांमध्ये दिसून येतो. डॉ. आंबेडकरांनी स्वतः सांगितले होते की "Liberty, Equality, Fraternity" ही मूल्ये त्यांनी बुद्धधर्मातून घेतली.

१. समता : बुद्धांनी स्पष्ट सांगितले, "न जाल्या ब्राह्मणे होति, कर्मणा ब्राह्मणे होति।" म्हणजे मनुष्य जन्माने श्रेष्ठ नसतो; कर्मने श्रेष्ठ ठरतो. हीच भावना संविधानातील समानतेच्या तत्त्वात दिसते.

२. बंधुता : बुद्धधर्मात मैत्री, करुणा आणि सर्व जीवांविषयी आदर यांना महत्त्व

भारतीय संविधान विरुद्ध मनुवाद

समता आणि मानवतेच्या संघर्षाचा सखोल अभ्यास

आहे. संविधानातील Fraternity म्हणजेच बंधुता हे याच मूल्याशी जवळचे आहे.

३. संघ आणि लोकशाही : बुद्धसंघात सभा, चर्चा, मतदान, नियम आणि सामूहिक निर्णय यांची परंपरा होती. अनेक विद्वानांच्या मते हा प्राचीन लोकशाहीचा नमुना होता. भारतीय संविधान विरुद्ध मनुवाद - संविस्तर तुलना

१. जन्मावर आधारित ओळख विरुद्ध समान नागरिकत्व : मनुवादी व्यवस्थेत माणसाची सामाजिक ओळख जन्मावरून ठरते. कोणत्या घरात जन्म झाला यावर त्याचा दर्जा ठरवला जातो. पण संविधान म्हणते की प्रत्येक व्यक्ती प्रथम भारतीय नागरिक आहे. त्याचा जन्म कोणत्या जातीमध्ये झाला यावर त्याचे अधिकार ठरत नाहीत. संविधानाचे कलम १४ सर्वांना समानतेचा अधिकार देते.

२. शिक्षणावरील नियंत्रण विरुद्ध शिक्षणाचा अधिकार : इतिहासात अनेक खालच्या जातीय समाजघटकांना शिक्षणापासून दूर ठेवले गेले. काही धर्मशास्त्रीय नियमांमुळे ज्ञान विशिष्ट वर्गापुरते मर्यादित राहिले. परंतु संविधान शिक्षणाला मूलभूत अधिकार मानते. कलम २१A अंतर्गत प्रत्येक मुलाला शिक्षणाचा अधिकार आहे. सावित्रीबाई फुले यांनी स्त्रिया आणि बहुजनांसाठी शिक्षणाची दारे उघडली; हे संविधानिक समतेच्या दिशेने मोठे पाऊल होते.

३. असुर्यता विरुद्ध मानवता : भारतीय इतिहासातील सर्वात वेदनादायक वास्तव म्हणजे असुर्यता. काही समाजघटकांना स्पर्श करण्यासही मनाई होती. विहिरी, भिंदिरे, रस्ते, शिक्षण यांपासून त्यांना दूर ठेवले गेले. संविधानाने हे अमानवी वास्तव नाकारले. कलम १७ ने असुर्यता कायद्याने रद्द केली. हा केवळ कायदा नाही; तर मानवतेचा विजय आहे.

४. स्त्रियांची दुय्यम भूमिका विरुद्ध स्त्रीसमानता : मनुस्मृतीतील काही विधानांमध्ये स्त्रियांनी आणुष्यभर पुरुषाच्या अधिन राहावे असे म्हटले जाते, असे अभ्यासक सांगतात. त्यामुळे स्त्रियांच्या स्वातंत्र्यावर मर्यादा आल्या. परंतु संविधान स्त्री आणि पुरुष दोघांनाही समान अधिकार देते. मतदान, शिक्षण, नोकरी, मालमत्ता, राजकारण - सर्व क्षेत्रांत समान संधी दिली गेली.

५. जातीनुसार व्यवसाय विरुद्ध व्यवसायस्वातंत्र्य : मनुवादी सामाजिक रचनेत

व्यवसाय निवडण्याचे स्वातंत्र्य देते. कलम १९ हे स्वातंत्र्य सुनिश्चित करते.

६. वर्णाश्रेष्ठत्व विरुद्ध मानवी प्रतिष्ठा : मनुवादात सामाजिक स्तर निश्चित होते. काहींना श्रेष्ठ तर काहींना कनिष्ठ मानले गेले. संविधान मात्र प्रत्येक व्यक्तीच्या प्रतिष्ठेला महत्त्व देते. प्रत्येक माणूस समानास पात्र आहे ही आधुनिक लोकशाहीची मूलभूत भावना आहे.

७. धर्माधारित व्यवस्था विरुद्ध धर्मनिरपेक्षता : मनुवादी रचना विशिष्ट धार्मिक चौकटीशी जोडलेली होती. पण भारतीय संविधान धर्मनिरपेक्ष आहे. राज्य कोणत्याही धर्माला विशेष दर्जा देत नाही. कलम २५ प्रत्येकाला धर्मस्वातंत्र्य देते. B इतिहासात काही धर्मशास्त्रीय नियमांनुसार वेगवेगळ्या वर्णांसाठी वेगवेगळ्या शिक्षा होत्या, असे सांगितले जाते. परंतु संविधान म्हणते की कायद्यापुढे सर्व समान आहेत.

९. सामाजिक बहिष्कार विरुद्ध बंधुता : जातीय भेदभावामुळे समाजात बिभागणी निर्माण झाली. पण संविधानातील बंधुता समाजाला जोडण्याचा प्रयत्न करते. बंधुता म्हणजे : परस्पर आदर समान मानवता एकात्मता.

१०. सामाजिक गुलामी विरुद्ध सामाजिक न्याय : मनुवादी व्यवस्थेत काही वर्ग कायम सेवा करणारे मानले गेले. सामाजिक गतिशीलता कमी होती. संविधान सामाजिक न्यायचा मार्ग स्वीकारते. आरक्षणसारख्या उपाययोजनांद्वारे ऐतिहासिक अन्याय कमी करण्याचा प्रयत्न करते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची भूमिका डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी मनुस्मृतीवर कठोर टीका केली. कारण त्यांच्या मते ती सामाजिक विषमतेचे समर्थन करणारी व्यवस्था होती. त्यांनी स्पष्ट सांगितले: "मनुथाला मानवे म्हणून जगण्याचा अधिकार मिळाला पाहिजे." त्यांनी संविधानाद्वारे, समानता सामाजिक न्याय मानवी प्रतिष्ठा लोकशाही यांना कार्यदेशीर आधार दिला.

संविधान - आधुनिक भारताचा धर्मग्रंथ? अनेक विचारवंत संविधानाला आधुनिक भारताचा "सामाजिक धर्मग्रंथ" म्हणतात. कारण ते प्रत्येकाला समानतेने जगण्याचा अधिकार देते. संविधान : कोणालाही जन्मावरून कनिष्ठ मानत नाही. विचारस्वातंत्र्य देते. न्याय देते. दुर्बलांचे संरक्षण करते. मानवतेला केंद्रस्थानी ठेवते. निष्कर्ष "भारतीय संविधान विरुद्ध मनुवाद" हा संघर्ष प्रत्यक्षात दोन विचारसरणींचा संघर्ष आहे. एक विचारसरणी : जन्माधारित श्रेणी मानते. सामाजिक स्तर निश्चित करते, उच्च-नीचतेची भावना निर्माण करते. दुसरी विचारसरणी : प्रत्येक माणूस समान आहे असे मानते. मानवतेला केंद्रस्थानी ठेवते, स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुतेचा मार्ग दाखवते. आधुनिक भारताने संविधानाचा मार्ग स्वीकारला आहे. कारण समता आणि मानवतेविषयय लोकशाही टिकू शकत नाही. शेवटी बुद्धधर्माचा मूलसंदेश आणि संविधानाचा आत्मा एकाच दिशेने जाताना दिसतो, "सर्व प्राणी सुखी होवोत. कोणताही मनुष्य कनिष्ठ नाही." ●●

जेव्हा आपण दुसऱ्याकडे एक बोट दाखवितो तेव्हा आपल्याकडे चार बोटे असतात

याप्रमाणे तामिळनाडूमध्ये जे काही घडले ते विजय व त्याच्या खांद्यावर बसलेले संघ-भाजप-काँग्रेस कसे जबाबदार आहेत हे आपण पाहिले. संघ-भाजपाच्या षडयंत्राला दलित व ख्रिश्चन वोटबँक करी बळी पडली. हेही आपण पाहिले. परंतु या परिस्थितीला स्वतः स्टॅलिन, त्यांचा डीएमके पक्ष व जातीयमांदर्शक तत्वज्ञान पेरियारवाद हे तिन्ही घटकही कसे व किती जबाबदार आहेत, याचीही चर्चा होणे आवश्यक आहे.2019 व 2024 च्या निवडणुकांआधीच रजनीकांत व कमल हासन या दोघा सुपरस्टारचे राजकीय ब्राह्मणी संधीबे फसलेले व त्यांनी स्टॅलिनसमोर सपशेल माघार घेतली. त्यामुळे स्टॅलिन निवांत झाले होते. परंतु एक-दोन प्रयोग फसल्यानंतर संघ-भाजपा शांत बसणार होती का? नाही. याच काळात मला चेन्नईचे बोलवणे आले. 1 मे 2021 रोजी चेन्नई येथे 9 वी अखिल भारतीय समाजिक न्याय परिषद आयोजित केली होती. या परिषदेत निर्मात्रे वक्ता म्हणून मी उपस्थित होते. वेळेच्या बंधनामुळे मला माझे भाषण संक्षिप्त करावे लागले. त्यात मी ब्राह्मणी छात्रांच्या विरोधात लढणाऱ्या देशातील तीन मॉडेलबाबत चर्चा केली. काशिराम यांचे जाती-जोडो फुले-आंबेडकरवादी मॉडेल, लालू-मुलायम यांचे मंडल-युगाचे समाजवादा-लौहियावादी मॉडेल व स्टॅलिन-करुणानिधीचे ब्राह्मणवादविरोधी पेरियारवादी मॉडेल! काशिराम, लालू-मुलायम ही दोन्ही मॉडेल्स निकामी झाली असून आता केवळ एकमेव आशेचा किरण म्हणून जीवंत असलेले पेरियारवादी मॉडेलच प्रभावित करणारे काम करीत आहे. अशी माझी केल्यानंतर देशात मोठ्या वेगाने पेशवाईची घोडदौड सुरू असल्याचेही मी सांगितले. पेशवाईच्या या घोडदौडीत तामिळनाडूचा मजबूत किल्ला दासलू नये म्हणून मी भाषणाच्या शेवटी सहा कलमी कार्यक्रम सुचविला होता, तो पुढीलप्रमाणे - (मूळ इंग्रजीतील भाषण मराठीत रूपांतरित केलेले- "तामीळनाडूतील ६ सामी पेरियारवादी जात्यंतक पक्षांनी अनेक क्रांतीकारक कायदे करून ब्राह्मणवादाला जेरीस आणले व पराभूत केले आहे, मात्र याचा अर्थ असा नाही की, तामिळनाडूमधील जातीयव्यवस्था नष्ट झालेली आहे. भारतातील जातीयव्यवस्था कायम ठेवून एकट्या तामिळनाडूमधून जातीयव्यवस्था नष्ट करणे शक्य नाही. त्यासाठी तामिळनाडूच्या ओबीसी नेतृत्वाला देशपातळीवरच्या जातीयअंताच्या लढ्याचे नेतृत्व करावे लागेल. तामिळनाडूच्या ओबीसी नेतृत्वाला देशपातळीवर लढील कृतीकार्यक्रम ताबडतोब हाती घ्यावे लागतील.

मंडलयुगाने व पेरियार युगाने दलित-ओबीसी एकत्र आणलेत म्हणून ब्राह्मणवाद गाडू शकलेत.

तामीळनाडूतील क्रांती-प्रतिक्रांती

केल्यात तर तरुण पिढीला सामी पेरीयार यांचे विचार व कार्य माहीत होईल. 4) प्रत्येक राज्यात काही ओबीसी कार्यकर्ते प्रामाणिकपणे काम करीत आहेत. माझ प्रस्थापित-जातींच्या राजकीय पक्षातील ओबीसी नेते त्यांच्या कार्यात अडथळे आणीत असतात. अशा अर्थस कार्यकर्त्यांना प्रोत्साहन देण्यासाठी तामिळनाडू सरकारने त्यांना गौरवावित केले पाहिजे व त्यांच्या पाठीशी उभे राहीले पाहिजे. 5) प्रत्येक राज्यातील अशा प्रामाणिक ओबीसी कार्यकर्त्यांना सोबत घेऊन देश पातळीवर डीएमके सारखाच ओबीसींच्या नेतृत्वाखाली नवा "अब्राह्मणी पक्ष" स्थापन करता येईल. 6) हिंदी भाषेच्या अभावात तामिळनाडू देशापासून तुटलेला आहे. आता हिंदी भाषेचा सदुपयोग करीत तामिळनाडूने देशाशी जोडून घ्यावे व जातीयअंतक अब्राह्मणी क्रांतीचे नेतृत्व करावे. उपरोक्त कृतीकार्यक्रम ताबडतोबीने हाती घेऊन देशपातळीवरच्या जातीयअंताच्या चळवळीचे नेतृत्व करावे व देशात खऱ्या अर्थाने तात्यासाहेब महात्मा फुलेच्या स्वप्नातील समतावादी "बळीराष्ट्र" स्थापनाची मुहुर्तमेळ रोवावी. धन्यवाद!.. " हे भाषण चेन्नईतून प्रकाशित होणारे इंग्रजी व तामीळ भाषेतील मासिक "OBC Voice" ने पूर्णपणे व जसेच्या तसे छापले. हे मासिक डीएमके पक्षाचे मुखपत्र नसले तरी ते एकमेव पेरियारवादी मासिक असल्याने तामिळनाडूचे दलित-ओबीसी नेते नियमितपणे वाचतात. त्यामुळे माझे हा भाषण स्टॅलिन यांच्या नजरेखाली गेलेले असणार! मी सुचविलेल्या सहा कलमी कार्यक्रमाबाबत ते काहीतरी प्रतिक्रिया देतील किंवा कार्यवाही करतील असे मला वाटले होते, परंतु तसे काहीही झाले नाही. याचा अर्थ ते रजनीकांत व कमल हासन शांत झाल्यावर निवांत झाले होते. हे गाफील राहणे त्यांना भोवले. राज्यातील कसत आपल्याच पक्षाच्या ताब्यात राहिली पाहिजे, यासाठी जे जे करावे लागते ते ते सर्वकाही केले जाते. तामिळनाडूची जनता पेरियारवादी आहे म्हणून राज्यात ब्राह्मणवादविरोधात अधिकाधिक कडक कायदे करीत राहील्याने सत्ता आपल्याच पक्षाच्या ताब्यात राहिल, याची खात्री स्टॅलिनला होती.

मात्र आपला शत्रु असलेला संघ-भाजपा राज्याबाहेर काय काय षडयंत्रे करून पेशवाईची घोडदौड करीत आहे, याची दखल स्टॅलिन यांना घ्यावीशी वाटली नाही. ब्राह्मणाहेरील प्रामाणिक कार्यकर्ते संघ-भाजपाच्या विरोधात कसे लढत आहेत व त्याविषयी ते काय मॉडणी करित आहेत, याची साधी माहिती घेण्याचेही भान त्यांना येत नाही. माझ्यासारखा आजन्म जात्यंतक चळवळीत राहणारा काशिरामजी चेन्नईत येऊन आपल्यासाठी काही मुद्दे ठरव आहे, त्याची दखल घेतली पाहिजे, असे स्टॅलिन यांना कधीच वाटले नाही. आपली राजसत्ता सुरक्षित ठेवण्यावरच ते समाधानी राहिले. शेजारची केरळम, आंध्र प्रदेश व कर्नाटक या दक्षिणी राज्यांमध्येही ब्राह्मणवादविरोधी परंपरा आहेत, परंतु

तेथेही ब्राह्मणशाहीची आग लागलेली आहे, याची दखल स्टॅलिन यांना घ्यावीशी वाटत नाही. शेजारच्या घरात आग लागली तर ती आग आपल्याही घराला जाळून खाक करेल, असा साधा कागमन सेंस स्टॅलिन यांच्याकडे नसावा? लालू-मुलायम यांचे लौहियावादी-समाजवादी मॉडेल क्रांतिकारक होते. कारण मंडल-युगाला जन्म देणारे व मंडल युगाचे यशस्वी राजकारण करून दलित-ओबीसी या दोन्ही क्रांतीकारक समाज-घटकांना एकत्र आणण्याचे काम लालू-मुलायम यांनी केले व खऱ्या अर्थाने ब्राह्मणी-संघ-भाजपाशी काडीईतकीही तडजोड न करता जीवावर उदार होऊन ब्राह्मणवादाला राजकीय सत्तेतून हद्दपार केले. परंतु कोणतेही तत्वज्ञान कितीही क्रांतीकारक वा प्रतिक्रांतीकारक असले व ते काही काळ यशस्वीपणे कामही करते, परंतु ते तत्वज्ञान परिपूर्ण असू शकत नाही. प्रत्येक तत्वज्ञानाला काळाच्या मर्यादा असतात, त्या ओळखून ते तत्वज्ञान विकसित कराव्येच असते. परंतु, लौहियावादाच्या गंभीर मर्यादा लालू-मुलायम यांनी लक्षात घेतल्याच नाहीत. कपूरी ठाकूर, लालू, मुलायम यासारखे दिग्गज राष्ट्रीय ओबीसी नेते मंडल-युगाची उभारणी करीत असताना तिकडे ब्राह्मणवादी संघ-भाजप रामाचे ब्राह्मणी प्रतिक वापरून मंडलविरोधी युद्धाची जोरदार तयारी करीत होते. ब्राह्मणवादी बुद्ध छावणी जात्यंतक मैदानावर येउन कधीच लढत नाही, ती तुम्हाला

सांस्कृतिक मैदानावर घेउन जाते व तेथे तुम्ही हत्यार खाली ठेवण्याशिवाय दुसरे काहीच करू शकत नाहीत. लौहियावादी लालू-मुलायम रामाच्या विरोधात लढूच शकत नाहीत, कारण खूब लौहिया राम-कृष्णाचे निःस्त्रीम भक्त होते. आजही लालू-मुलायम पुण्यात आल्यावर तात्यासाहेबांच्या फुलेवाड्यावर कधीच जातांना दिसत नाहीत. किंवा मुंबईत आल्यावर डॉ. बाबासाहेबांच्या चैत्यभूमीवर जातांना कधीच दिसत नाहीत. मात्र शिर्डी के साईबाबाला न विसरता भेटायला जातात. हा लौहियावादाचा परिणाम आहे. लालू-मुलायम, फुले-आंबेडकरवादी किंवा पेरियार वादी असेत तर त्यांनी भाजपच्या रामरथासाठी, शंबूक, एकलव्य, रावण, बळराजा अशी अ-ब्राह्मणी प्रतिके घेऊन बिहार-उत्तरप्रदेशात रथयात्रा काढल्या असत्या व रामासह संघ-भाजप-काँग्रेसला कायमचे गाडून टाकले असेत. जे काम सामी पेरीयार यांनी तामिळनाडूमध्ये 60 वर्षे आधीच केले ते काम लालू-मुलायम बिहार-उत्तरप्रदेशात का करू शकले नाहीत? कारण लौहियावादाच्या त्या मर्यादा होत्या! मात्र फुले-आंबेडकरवादाला अशी कोणतीही मर्यादा नसताना काशिराम साहेब उत्तरप्रदेशात पेरियारसारखे काम का करू शकले नाहीत, असा प्रश्न उभा राहतो. कारण काशिरामजी लालूला फुले-आंबेडकरवादी म्हणून जाहीर केले होते. तात्यासाहेबांनी 'गुलामगिरी', 'शेतकऱ्याचा असुड' व डॉ. बाबासाहेबांनी 'रिडल्स इन हिस्ट्रीज्म' यासारख्या क्रांतीकारक ग्रंथांमधून राम-कृष्णाच्या विरोधात लढण्यासाठी थारदार आधुनिक शस्त्रे दिल्यानंतरही काशिरामजी यांनी

रामाच्या विरोधात लढण्याचे धाडस केले नाही. संघ-भाजपाच्या विरोधात ते कधीच लढले नाहीत. संघ-भाजपाला फायदेशीर ठरेल, असेच राजकारण काशिरामजी करत राहिलेले. त्यांनी तामिळनाडूच्या 'विजय'प्रमाणेच फुले-आंबेडकरांचे फोटो फक्त वापरले. आपल्या केडर कॅम्पमध्ये त्यांनी कधीच डॉ. बाबासाहेबांच्या रिडल्स ग्रंथाचा उल्लेख केला नाही व राम-कृष्णाबाबत 'ब्र' शब्दानेसुद्धा कधी वैचारिक भूमिका मांडली नाही. ही फुले-आंबेडकरवादाची मर्यादा नव्हती तर ती स्वतः काशिरामजी यांची मर्यादा होती. संघ-भाजपा एका कणाइतकेही नाराज होणार नाहीत, याची त्यांनी डोळ्यात तेल घालून ब्राह्मणी घेतली. याचाच (गैर)फायदा उचलत बढन मायावर्तनी कधी सल्ले काढणु जातीयशील तर कधी संघाशी व भाजपशी जोडली केली व डॉ. बाबासाहेबांच्या हत्तीला 'गणेश' बनवत ब्राह्मणांचा बाप असलेल्या परशुरामाला डोक्यावर घेऊन नाचली. सामी पेरीयार यांनी फुले-आंबेडकरवादाच्या पुढे जाउन अ-ब्राह्मणवादाला आक्रमक निरिक्षवादाची जोड देऊन "पेरियारवाद" सिद्ध केला व ब्राह्मणी संस्कृतीविरोधात म्हणजे राम, गणपती, सरस्वती यांच्याविरोधात रस्त्यावर येऊन मैदानी लढाई केली व जिंकली. काशिराम, लालू, मुलायम हे नेते ब्राह्मणवादविरोधाच्या लढाईत सपशेल पराभूत झालेत. नेते चूका करू शकतात, कार्यकर्त्यांनी का म्हणून त्या पुन्हा फुला काढ्यात? त्यांना जीते-जागते जीवंत असलेले पेरियारवादाचे यशस्वी मॉडेल का दिसत नाही? आजही देशभरचे पुरोगामी कार्यकर्ते व विचारवंत काशिराम-लालू-मुलायमचे मेलेले मॉडेलस उरावर घेऊन नाचत असतात. आजने संघ-भाजपासाठी मैदान सफा होत व त्यांचा पेशवाईचा रामरथ वाजत-गाजत देशभर धुमाकूळ घालतो आहे. ब्राह्मणवादच्या विरोधात लढाई यशस्वी करणारे पेरियार जातीयव्यवस्थेच्या विरोधात लढण्यात कमी पडले आहेत. ब्राह्मणवाद व जातीयव्यवस्था या एकाच बाजूच्या दोन बाजू असल्या तरी त्या वेगवेगळ्या दोन बाजू आहेत, त्यामुळे जातीयव्यवस्थाविरोधात लढण्याचा कार्यक्रम वेगळा असू शकतो, याचे भान पेरियार यांना कधी आलेच नाही. पेरियारवादाच्या मर्यादा या आहेत की त्यांनी जातीअंताचा ठोस कार्यक्रम बनविलाच नाही. डॉ. बाबासाहेबांनी 1944 साली लिहिलेल्या पहिल्या राज्यघटनेत वर्गव्यवस्था नष्ट करण्यासाठी उद्योगधंद्यांचे राष्ट्रीयकरण व जातीयव्यवस्था नष्ट करण्यासाठी जमीनीचे राष्ट्रीयकरण हे दोन कार्यक्रम दिले होते. त्याच्या जोडीला राज्यसमाजवादाचे फार मोठे क्रांतीकारक हत्यार दिले होते. परंतु ब्राह्मणी काँग्रेसशी दोस्ती करून दुसरी जात-वर्गसमन्वयवादी राज्यघटना लिहून देणे ही डॉ. बाबासाहेबांची सर्वात मोठी मर्यादा ठरली. पेरियार दुसऱ्या अधिकृत राज्यघटनेला विरोध करीत असताना त्यांचे पहिल्या राज्यघटनेकडे लक्ष करूच शकत नाही. ही गंभीर चूक होती पेरियारवादाची! जमीनीचे फायदामुन किंवा जमीनीचे राष्ट्रीयकरण झाल्याशिवाय जातीयव्यवस्थेला केवळचे जाळून नष्ट करूच शकत नाहीत. जातीअंताकडे जाण्यासाठी पेरियारवाद पहिला टप्पा आहे. त्यानंतर जात-वर्ग-स्त्रीदास्य नष्ट करण्यासाठी डॉ. शरद पाटलांचा सौत्रांत्रिक मार्क्सवादा हा दुसरा टप्पा आहे. भारतीय राजकारणाला जात-वर्ग-स्त्रीदास्यअंताची दिशा नाही दिली तर, तरुणाई कधी अण्णा हजारो तर कधी काक्रोच पार्टी या दिशाहीन भ्रामक डबवयामध्ये डुबव्या मारत राहिल व गटांगळ्या खात बुडून जाईल, यात शंका नाही. ●●

प्रा. श्रावण देवेर
मो. 9422788546

करीन दुसरी जात-वर्गसमन्वयवादी राज्यघटना लिहून देणे ही डॉ. बाबासाहेबांची सर्वात मोठी मर्यादा ठरली. पेरियार दुसऱ्या अधिकृत राज्यघटनेला विरोध करीत असताना त्यांचे पहिल्या राज्यघटनेकडे लक्ष करूच शकत नाही. ही गंभीर चूक होती पेरियारवादाची! जमीनीचे फायदामुन किंवा जमीनीचे राष्ट्रीयकरण झाल्याशिवाय जातीयव्यवस्थेला केवळचे जाळून नष्ट करूच शकत नाहीत. जातीअंताकडे जाण्यासाठी पेरियारवाद पहिला टप्पा आहे. त्यानंतर जात-वर्ग-स्त्रीदास्य नष्ट करण्यासाठी डॉ. शरद पाटलांचा सौत्रांत्रिक मार्क्सवादा हा दुसरा टप्पा आहे. भारतीय राजकारणाला जात-वर्ग-स्त्रीदास्यअंताची दिशा नाही दिली तर, तरुणाई कधी अण्णा

मुंबई : देशत फेब्रुवारी २०२७ मध्ये, y/i80u7
आपल्या धर्म व जातीची अचूक नोंद करीत, यासाठी
आव्हाराष्ट्रात 'बौद्ध - अनुसूचित जाती एकात परिषद'
स्थापन करण्यात आली आहे. राज्याचे माजी अतिरिक्त
मुख्य सचिव (गृह) श्याम नागादे यांच्या अध्यक्षतेखाली
कुठला येथे झालेल्या बैठकीत या नव्या संघटनेची
संरचना करण्यात आली.गेल्या तीन महिन्यांपासून राज्यभर
या उक्रम्याची पूर्वतयारी सुरू होती. जनगणनेबाबत
जनजागृती करणे, सांविधानिक अधिकारांबाबत
जागरूकता निर्माण करणे आणि धर्म व जातीची योग्य
नोंद सुनिश्चित करणे हा परिषदेचा प्रमुख उद्देश असल्याचे
यावेळी सांगण्यात आले. बैठकीत मार्गदर्शन करताना
नागादे तागडे म्हणाले की, "जातिवाद करणे हा गुन्हा
असला तरी विकासाच्या धोरणांची आखणी, संसाधनांचे
वाटप आणि सांविधानिक हक्कांच्या अंमलबजावणीसाठी
जातीजातिनिष्ठ जनगणना आवश्यक आहे. त्यामुळे धर्म
आणि जातीची अचूक नोंद करणे हे प्रत्येक नागरिकांचे
असुरूप कर्तव्य आहे." तागडे यांनी सांगितले की,
अनुसूचित जातींना शिक्षण, नोक्या, राजकीय
प्रतिनिधित्व आणि विकास निधीमध्ये लोकसंख्येच्या
प्रमाणानुसार वाट मिळण्याचा अधिकार भारतीय संविधानाने
अदिला आहे. परिषदेच्या निवेदनात भर देऊन म्हणले
आहे की, बौद्ध समाजासाठी 'बौद्ध' ही धार्मिक ओळख

असून अनुसूचित जाती' ही त्यांची संविधानिक ओळख आहे. त्यामुळे धार्मिक लोकांमध्ये आणि संविधानाच्या हक्क या दोन्ही दृष्टीने धर्म व जातीची स्वतंत्रता आणि योग्य नोंद होणे अपेक्षित आहे. या परिपदेच्या स्थापनेनंतर शिक्षणव्यवस्था प्र. डॉ. जी.के. डोंगरगावकर, इलाल पंथकर हे नवे मुसल कवारे, रिपाई (संकेत) चे अध्यक्ष, दयानंद प्रभाकर गायकवाड, माजी आमदार बाबुलु माने, ज्येष्ठ पत्रकारासुनील खोबरागडे, माजी न्यायाधीश अनिल वैद्य, ज्येष्ठ पत्रकार दिवाकर शंजवळ, सुनील कदम, राहूल कुंबळे, एस. के. जाधव, सुरेश गायकवाड, ईज. इंदुलबाई, रामके, अच्युत भोंर्डे, सतीश डोंगरे, महेंद्र बनसोडे, सी.के. जाधव, भीमराव चिलगावकर आणि संजय चव्हाण शिंदे यांचा पुढाकार आहे. दरम्यान, जनगणनेत जातीची नोंद करण्याच्या प्रशासकीय गरजेबाबत केंद्रीय समाजिक न्याय राज्यमंत्री रामदास आठवळे, भारतीयांचा बौद्ध महासभेचे कायस्थ भीमराव आंबेडकर आणि बौद्धजन पंचायत समितीचे सभापती आनंदराज आंबेडकर यांनीही समाजाला धर्म आणि जातीची अचूक नोंद करण्याचे आव्हान केल्याचा उल्लेख ज्येष्ठ पत्रकार कर्णपात आला आहे. फेब्रुवारी २०२७ मधील जनगणनेच्या अनुषंगाने राज्यभर व्यापक जनजागृती अभियान राबविण्यात येणार असल्याची माहिती परिपदेत देण्यात आली.

रमाबाईंना 'शेण-गवऱ्यांच्या चौकटीतून'
बाहेर काढा : जयसिंग वाघ

सुविधा लक्षात घेतल्यास रमाबाई सतत रु
शेण-गवत्या गोळा करून उदरनिर्वाह करत सु
होत्या किंवा दिवस-दिवस उपाशी राहत सु
होत्या, असे चित्र वास्तवाशी पूर्णपणे व
सुसंगत वाटत नाही. त्यामुळे रमाबाईच्या नि
जीवनाचा सर्वांगीण अभ्यास होणे रु
आवश्यक असल्याचे त्यांनी नमूद केले. य
यावेळी ईंजिनीयर ममता सपकाळे यांनी रु
रमाबाई आंबेडकर यांच्या त्यामध्य व
जीवनाचा आढावा घेत त्यांच्या कार्यातून रु
प्रेरणा घेण्याचे आवाहन केले. रु
कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी विलीप रु
सपकाळे होते. प्रारंभी प्राचार्या विजया रु
शेजवळे, सिंधू तायडे आणि चंद्रगुप्त म

सुरवाडे यांच्या हस्ते तथगत बुद्ध, डॉ. नाबासाहेब आंबेडकर आणि माता सप्ताश्वती आंबेडकर यांच्या प्रतिमांना अर्पणवदन करत कविता सप्ताश्वती व सरला भालेराव यांनी क्रिस्तय पंचशीर्षां म्हण करून कार्यक्रमार्थी सुरवात केली. प्रास्ताविक पी. डी. सोनवणे यांनी केले, तर आचार प्रशस्ती सभाणी सोनवणे यांनी केले. या कार्यक्रमात अॅड. आनंदावेकर कोकूरी, विजय भालेराव, शशिकान्त पवार यांच्या सप्ताश्वती, डॉ. उद्दामा तासपडेकर, सुमन बैसाने, अंजना भालेराव, हिराबाब भालेराव, प्रतिभा सप्ताश्वती, रंजनी सैराणे, संगीता सैराणे यांच्यासह मोठ्या संख्येने महिला व पुरुष उपस्थित होते.

वटथाई इंडियन बुद्धिस्ट मॉनेस्ट्री येथे
माई रमाबाई आंबेडकर यांना आदरांजली

नागपूर : माई रमाबाई आंबेडकर यांच्या ९१ व्या स्मृतिदिनानिमित्त तसेच किशोर परसराम बोरकर यांच्या स्मृतीस पुण्यानुमोदन अर्पण करण्यासाठी वटथाई इंडियन बुद्धिस्ट मॉनेस्ट्री, प्रतापनगर येथे विशेष कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.

कार्यक्रमात माई रमाबाई आंबेडकर यांच्या स्मृतीस
अभिवादन करण्यात आले. यानिमित्त भिक्षुनी संघमित्रा
यांच्यावतीने भिक्षू संघाला भोजनदान व चिवरदान

करण्यात आले. तसेच उपस्थित
उ पा स क - उ पा सि कां ना
भोजनदानाचा लाभ देण्यात
आला. कार्यक्रमाच्या
अध्यक्षस्थानी वटर्वाई इंडियन
बुद्धिस्त मॉनेस्ट्रीचे अध्यक्ष भवंत
नागदिपांकर महास्थवीर होते.
यावेळी भंते धम्मधर महाथरो,
डॉ. शीलवंश महाथरो, भंते वष,
भंते वन्नासरा, भंते वन्नासामी,
भंते सुमधु, भिक्षुनी सूर्या, भिक्षुनी
संघमिया, भिक्षुनी आम्रपाली,
भिक्षुनी चंद्रप्रभा आणि भिक्षुनी सुकेशनी यांची प्रमुख
उपस्थिती होती. कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी रवी
नितनकर, नरेश लोखंडे, अजय मेस्त्रा, राहुल मेस्त्रा,
दिनेश बोराघाटे, प्रतिभा डोंगरे, ममता वाणखंडे, गीता
लोखंडे, दीलतकर सुमदेवे, कल्पना मेस्त्रा, ज्योती
सावंतकर, श्याम रामटेके, आशा रामटेके आणि लीना
काटकर यांची विशेष परिश्रम घेले.

त्रिसरण बुद्ध विहारात माता रमाई व
माईसाहेब आंबेडकर यांना अभिवादन

नागपूर : मातोश्री रमाई आंबेडकर व माईसाहेब आंबेडकर यांच्या स्मृतिदिनानिमित्त त्यांना अभिवादन करण्याचा कार्यक्रम बालाजीनगर येथील त्रिसरण बुद्ध विहारत श्रद्धार्थूंक संपन्न झाला. भारतीय बुद्ध विहार (बालाजी) चिन्मनने आयोजित या हासभा, नागपूर शहरचे अध्यक्ष बेल्लेकर, नागपूर संसदेचे उपस्थित होत्या. ई यांच्या त्यागमय आणि आशीर्वाद दिला. प्रसंगानिमित्त यांचे विचार, सध्याची परिस्थिती प्रकाश ठाकरा यांच्या कोणती असवीत याची जाणवणाना मिलिंड डिंगे यांनी संघटनेमधून वित्तारणाऱ्या संघेचे महत्त्व विशद केले. परिषदातील उपपक्ष-विद्यार्थी मोठ्या संख्येने संबधका करुणा सोनटक्के

नागपूर : जालना दिसाचे औचित्या सांगितक व नागपूर यांच्या व 5 जुन 2020 राईड आयोजन व आहे. झिरो येथून या सुरुवात होणाऱ्या पुर्वारण संवत् पोहोचणाने, नागपूर राजविपदे तरुणे आरोपयाने संघटने हा या उ नागपूर शहरास संस्कृती वाढीस वनेकृती वविसे मोहिमा राबवत म्हणून आले सायकलोयात्री हायकोर्स व नागपूर शहरा जाणता टी-शूट आहे. या राईड-राहणाऱ्या व सायकल व

बौद्ध महासभा, नागपूर शहर आणि त्रिसरण बुद्ध विहार (बालजी विस्तार), भावान नगर, नागपूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित या कार्यक्रमामाध्यक्षस्थानी भारतीय बौद्ध महासभा, नागपूर शहरचे अध्यक्ष मिलिंद ठोरे होते. प्रमुख वक्ते म्हणून हरिदास बेल्लेकर, प्रसेनजित गायकवाड तसेच विहाराच्या अध्यक्षा करूणा सोनटकरे उपस्थित होत्या. यावेळी हरिदास बेल्लेकर यांनी मातोश्री रमाबाई यांच्या लग्नगम्य अनेक संस्कारपूर्ण जीवनकार्याच्या आठवणींना उजाळा दिला. प्रसेनजित गायकवाड यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचार, सध्याची सामाजिक, आर्थिक, आणखि शैक्षणिक परिस्थिती यावर प्रकाश टाकत अशा परिस्थितीत सामान्य नागरिकांची सामूहिक कर्तव्ये कोणती असवातीत याची जाणीव उपस्थितांना करून दिली. अध्यक्षीय भाषणात मिलिंद डांगे यांनी भारतीय बौद्ध महासभेच्या विचारधारेचा आणखि संघटनात्मक विस्ताराचा आढावा घेत समाज संघटना आणि धम्मप्रसारणेचे महत्त्व विशद केले. महासभामा विहाराचे कार्यकारणी सदस्य, पसिरातील उपसमक-उपासिका तसेच अध्यक्षास्तिते शिक्षण घेणारे विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. कार्यक्रमाच्या शेवटी विहाराच्या अध्यक्षा करूणा सोनटकरे यांनी उपस्थितांचे आभार मानले.

इंधन टंचाई व सततच्या दरवाढी विरोधात ओबीसी काँग्रेसतर्फे जिल्हाधिकारींना दिले निवेदन

नागपूर : केंद्र सरकारचे चुकीच्या आर्थिक धोरणामुळे निर्माण झालेल्या परिस्थितीत सध्या देशभरात पेट्रोल, डिझेल व घरगुती गॅस सिलिंडर सततच्या दरवाढीमुळे सर्वसामान्य नागरिक, तसेच, कामगार, व्यापारी, विद्यार्थी, तसेच मध्यमवर्गीय कुटुंबांचे आर्थिक गणित पूर्णपणे कोलमडले आहे. त्यातच अनेक ठिकाणी निर्माण झालेल्या इंधन टंचाईमुळे नागरिकांना मोठ्या प्रमाणात त्रास सहन करावा लागत आहे. आपणास विनंती आहे की, केंद्र सरकारकडे आमच्या मागण्यांचे निवेदन पाठवून त्वरीत दरवाढ कमी करावी.

प्रमुख मागण्या - १) पेट्रोल, डिझेल व घरगुती गॅस सिलिंडरच्या दरात तत्काळ कपात करावी. २) नागपूर जिद्दाहसह राज्यभरातील इंधन टंचाई त्वरित दूर करण्यात यावी. ३) सर्व पेट्रोल पंपवार सुळुळीत इंधन पुरवठा सुनिश्चित करण्यात यावा. ४) महागाई विनियंत्रणकरिता केंद्र सरकारने ठेस उपाय योजना कराव्यात. ५)

सर्वसामान्य नागरिक, शेतकरी व छोटीया व्यावसायिकांना दिलासा देणारे निर्णय घ्यावेत तत्वादीने घेण्यात यावे. बाबत आज दि. २५ मे रोजी नागपूर जिल्हाधिकारी कार्यालयात निवेदन देण्यात आले. शिष्ट मंडळांमध्ये मोरधर भादे महासचिव, म. प्रदेश काँग्रेस कमिटी ओबीसी विभाग, अजय हटेवार, राष्ट्रीय समन्वयक ओबीसी विभाग, चंद्रकांत हिंगे महासचिव, म. प्रदेश काँग्रेस कमिटी ओबीसी विभाग, विजया धोटे महासचिव, म. प्रदेश काँग्रेस कमिटी ओबीसी विभाग, प्रशांत पवार कार्याध्यक्ष नागपूर शहर ओबीसी विभाग, भूपूज तल्हार कोषाध्यक्ष नागपूर शहर ओबीसी विभाग, प्रशांत आस्कर प्रवक्ता नागपूर शहर ओबीसी विभाग, सचिन निंबांत प्रदेश उपाध्यक्ष, अशोक निखाडे, माधव गाढवे दक्षिण नागपूर, अश्वथ, अरविंद शर्मा श्रीरामगार कार्याध्यक्ष, मामा राजत उपाध्यक्ष संतोष गोटफोडे महासचिव उपस्थित होते.

**31 मे रोजी राजमाता
अहिल्याबाई होळकर यांचा
301 वी जयंती उत्सव**

अहिल्यादेवी हळकर स्मृती समिती, सौभाग्यनगर, हुडकेकर
ठोड, नागपूर येथे आयोजित करण्यात आला आहे.
कार्यक्रमाची सुरुवात राजनाथ अहिल्यादेवी हळकर यांचे
प्रतिमेच्या पूजनाने करण्यात येणार आहे. त्यानंतर सांस्कृतिक
कार्यक्रमां, मान्यवरांचे स्वागत व मंगीत होईल. यानंतर
कार्यक्रमांमाला राज्याचे महसूलमंत्री चंद्रशेखर बावकुलकर
डॉ. विकास महाडिक, आमदार कृपालु तुमाने, महापौर निताला
ठाकरे, उपमहापौर दिलीपदाई हातीबे, सभापती स्फोर्लाता
ठाकरे, सभापती मंगला खेकरे, ज्योतीदाई देवधर, नारायणसेक
अजय बोंबारे, योगेश मडावी आदी मान्यवर उपस्थित राहणार
आहेत. कार्यक्रमांनंतर सहेमगोबाची व्यख्खे करण्यात आल्
असुर, समाजाबध्वांनी मोर्चा घ्याव्याने उपस्थित राहल्
कार्यक्रमाची शोभा वाढवली, असे आवाहन पुण्यश्लोक
अहिल्यादेवी हळकर स्मृती समिती नागपूर तसेच समस्त
धर्तार समाज बध्वांनी केले आहे.

वनराई समाधान शिबीर व माहितीपट प्रदर्शन

डाॅ. चंद्रसुरेश डोंगारवार
प्रामाणिक शिक्षण, आरोग्य आणि
सामाजिक विकास क्षेत्रांमध्ये विविध योगदान
करण्यात येत असते.

डाॅ. चंद्रसुरेश डोंगारवार हे ३० वर्षांपासून
गडचिरोली जिल्ह्यात विविध ठिकाणी
शासकीय वैद्यकीय अधिकारी म्हणून
कार्यरत आहेत.

शिथिराचे उद्घाटन गोविंद पोतदार, अध्यक्ष,
रामचूण हॉस्पिटल, वर्धमाननगर, नागपूर
आणि रामदेव अग्रवाल उपाध्यक्ष, समृद्ध
भारत यांच्या प्रमुख उपस्थितीत पार पडले.
संगीत वालदे, प्रमुख, समृद्ध भारत, महिला
बचत गट या प्रामुख्याने हजर होत्या.

प्रायसंगी डाॅ. सुनिल भगत, कार्याध्यक्ष,
देवराणी भगत राय मल्लिका सकार्यावाह
महाराष्ट्र अर्थरक्ष्य निर्मूलन समिती नागपूर
यांनी वनराई फाउंडेशनला अनेक शुभेच्छा

यन्त्रत केल्या. डॉ. सतीश मेथ्राम,
अर्थस्थीराङ्गचिकित्सा, प्रधानंद बावणे,
अभिरुचि अभियंता, इस्मत्, शिवाजी जाधव,
सुरक्षक, अनिल वाघ, सेवादल कार्यकर्ता,
अभरण केदार, विदंबं राज्य आंदोलन
मान्यवर, मुकुश मसुरकर, राजा अर्ध्व
वर्धवं राज्य, प्रताप काशीकर, शंकांना,
जोड मोठेर, मनष, कामिनी बनकर,
जनसंजासी अखवार, सुष्मा डबारल, मनीकी
आबावाज, दामोदर रायके, संजय रामटेकर
यांनी आपले अनुभव कथने केले.
प्रार्थनासी रविमोहन जोशी यांनी तयार
केलेला माहितीयट याचे प्रदर्शन केले.
डॉ. डोंगरवार यांनी वनवाई स्वयसेवी
संस्थांचे उद्दिष्ट स्पष्ट केलेली. त्यासाठी
देवेसमर २००च्यावर मान्यवर उपस्थित
कार्याला मार्गदर्शन केले आणि वनवाई च्या
साहाना सदृष्टछा व्यस्त केल्या.

आंतरराष्ट्रीय लघुपट महोत्सव समितीचा प्रा. शरद शेजवळ यांना जीवन गौरव पुरस्कार

आयेवला : लोककवी डॉ. वामनदादा कर्डक प्रतिष्ठान नाशिक या संस्थेचे अध्यक्ष कार्यध्यक्ष प्रा. शरद शेजळळ यांना अंतराष्ट्रीय लघुपट महोत्सव संस्थितीचा शिर्डी येथे आयोजित अंतराष्ट्रीय लघुपट महोत्सवाचा जीवन गौरव पुरस्कार प्रदान केला. अंतराष्ट्रीय लघुपट महोत्सव समिती व एस.आय.एस.एफ.एफ.च्या संयुक्त विद्यमाने हा सन्मान त्यांना त्यांनी लोककवी डॉ. वामनदादा कर्डक यांच्या हयातीत स्थापन केलेल्या लोककवी डॉ. वामनदादा कर्डक प्रतिष्ठान नाशिक, राष्ट्रीय बालचित्रां, पालक, शिक्षक शिक्षण-प्रशिक्षण संस्थां अभ्यासक भागी, राज्य लोक कला, क्रीडा, विद्यापीठ स्थापना अभियान, संविधान लोककला साहित्य संमेलन, आंबेडकरवादी गझल वेध संमेलन, विद्यापीठ लोक शिक्षक साहित्य संमेलन, भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर शिक्षण प्रसारक, भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मुक्तीभूमी सार्वजनिक वाचनालय, लोककवी डॉ. वामनदादा कर्डक मुक्ती भूमी अन्नाभूमि या मार्फत अचर तगावत केलेल्या विविध सामाजिक, सांस्कृतिक, शैक्षणिक व संविधानिक विचार कार्याचा प्रचार-प्रसार कार्याची दखल घेऊन अंतराष्ट्रीय लघुपट महोत्सवाचे मुख्य प्रतारक व दिग्दर्शक मधुकर कर्डक, आयोजक रांगराव घांगरे यांच्या समितीने लोककवी डॉ. वामनदादा कर्डक यांच्या स्मृतिदिनी महोत्सवात सुशिराद्ध निचरपट निमाते उद्योजक मनोज कदम, अभिनेते चंद्रशेखर सांडवे, कुशीर अग्रवाल यांच्या हस्ते व मधुकर कर्डक, आयोजक रांगराव घांगरे यांच्या उपस्थितीत सन्मानपत्रक प्रदान केले.

वारज (सीम), हिंगणा, ए.आय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर - 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaonwaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027.